

De buurt bestuurt

**De maatschappelijke effecten van het beleid 'Versterking
Sociaal Domein' van Stadsdeel Oost - tussentijdse evaluatie**

Carolien van den Handel
Paul van Soomeren
Evelien Vos

RAPPORT

De buurt bestuurt

De maatschappelijke effecten van het beleid 'Versterking Sociaal Domein' van Stadsdeel Oost - tussentijdse evaluatie

Carolien van den Handel
Paul van Soomeren
Evelien Vos

Amsterdam, 22 januari 2014

Carolien van den Handel
Senior onderzoeker
cvandenhandel@dsp-groep.nl

Paul van Soomeren
Senior adviseur
pvansoomeren@dsp-groep.nl

Inhoud

1	Inleiding	4
2	Het stadsdeel	7
2.1	Inleiding	7
2.2	Versterking civil society	8
2.3	Versterking vangnet	9
2.4	Veranderingen subsidieverlening	10
2.5	Successen en knelpunten	11
3	Civic, Dynamo en ViiA	12
3.1	Inleiding	12
3.2	Versterking civil society	12
3.3	Versterking vangnet	14
3.4	Verandering subsidieverlening	15
4	Buurt- en bewonersinitiatieven	17
4.1	Inleiding	17
4.2	Versterking civil society	17
4.3	Versterking vangnet	27
5	Voorbeelden	31
5.1	Het project MyCoach	31
5.2	Amsteldorp Actief	33
5.3	De Meevaart – Meevaart Community	35
5.4	Speelplein Mariotteplein	38
5.5	IJburg Droomt IJburg Doet	42
6	Conclusies	47
6.1	Inleiding	47
6.2	Ontwikkeling civil society	48
6.3	Versterking vangnet	50
6.4	Alles overziende ...	54
Bijlagen		
Bijlage 1	Verantwoording onderzoek	55
Bijlage 2	Respondenten	57
Bijlage 3	Documenten	60

1 Inleiding

Versterking Sociaal Beleid

Het beleidsprogramma 'Versterking Sociaal Domein' (VSD) van het Amsterdamse Stadsdeel Oost omvat de beleidsterreinen Welzijn & Zorg en Jeugd & Onderwijs in wijken en buurten¹ van het stadsdeel. In de Kadernota Versterking Sociaal Domein (juli 2011) is de doelstelling van VSD omschreven als: 'het realiseren van een samenleving in Oost waarin iedereen mee doet en alle kans heeft om zich te ontwikkelen'. Uitgangspunt is zelfredzaamheid en de eigen kracht van bewoners.

Het Stadsdeel wil meer ruimte bieden voor eigen initiatieven van bewoners en dat vraagt om een andere relatie tussen het stadsdeel en haar bewoners en partners: 'Van zorgen voor, naar zorgen dat' (Kadernota). De rol van het stadsdeel wordt meer ondersteunend. De nieuwe verhouding tussen stadsdeel en bewoners, ondernemers, maatschappelijke organisaties en partners berust op participatie en samenwerking en krijgt vorm via 'De Kracht van Oost'.

De twee belangrijkste doelen en doelgroepen van VSD zijn:

- Versterking **civil society** - primair gericht op actieve bewoners en ondernemers die een bijdrage kunnen en/of willen leveren aan een sociaal betrokken, vitale en leefbare samenleving.
- Versterking **vangnet** - primair gericht op kwetsbare bewoners die belemmeringen ervaren bij het meedoen aan sociale en maatschappelijke verbanden.

Verandering van het sociaal beleid was nodig, omdat kwetsbare bewoners met het oude beleid onvoldoende werden bereikt en er te weinig ruimte werd gegeven aan de civil society. Enerzijds werden te veel mensen die hulp nodig hadden 'over het hoofd gezien, of aan hun lot overgelaten', anderzijds werd de eigen kracht van burgers onvoldoende benut, omdat het stadsdeel soms te actief het voortouw nam.

VSD beoogt actieve bewoners en ondernemers meer ruimte te geven om initiatieven te ontplooiën en (sociale) activiteiten te ondernemen, waarbij het stadsdeel kan ondersteunen en faciliteren. Om het vangnet te versterken realiseert het stadsdeel professionele zorg en ondersteuning voor bewoners die het (tijdelijk) niet op eigen kracht redden. Daarbij is de gedachte dat een sterkere civil society ook een bijdrage kan leveren aan de versterking van het vangnet, bijvoorbeeld via het bieden van informele zorg in de buurt.

Een belangrijk aspect van de veranderingen betreft het omgaan met subsidies. Bestaande subsidierelaties zijn per januari 2013 stopgezet en alle organisaties en instellingen moesten binnen de nieuwe beleids- en subsidieregels opnieuw subsidie aanvragen. Dat heeft geleid tot een verschuiving van ondersteunende middelen, waarbij een deel van de gelden, dat voorheen naar de

Noot 1 We gebruiken in deze rapportage de begrippen wijk en buurt als synoniemen. In Oost spreekt men over het algemeen – ook als het om grotere gebieden gaat – over buurten.

grotere gevestigde organisaties en instellingen ging, nu meer ten goede komt aan initiatieven uit de buurt.

De Kadernota is uitgewerkt in het 'Uitvoeringsprogramma Versterking Sociaal Domein 2012-2014' (april 2012), waarin twee kwetsbare groepen worden benoemd, waarvoor meer aandacht nodig is:

- Huishoudens in armoede (gezinnen met kinderen, mensen met een minimum uitkering, AOW-ers zonder pensioen, mensen die een id-baan hebben en zeer laagbetaalde één-verdieners).
- Mensen met achterstanden of in sociaal isolement (inburgeraars, ouderen en mensen met een beperking).

Gebiedsgericht werken

Met het VSD-beleid verandert de relatie tussen stadsdeel en burgers/ondernemers en daarmee de rol van het stadsdeel. Parallel aan deze verandering heeft het gebiedsgericht werken meer en meer vorm gekregen bij de aanpak van problemen en het ondersteunen van initiatieven. Beide veranderingen gaan inmiddels hand in hand. Gebiedsmanagers en participatiemakelaars – maar ook de relatiebeheerders of sociaal adviseurs - vervullen een belangrijke rol bij het vormgeven van VSD.

Evaluatie 2013

Begin 2013 is door het stadsdeel een evaluatie uitgevoerd van de ontwikkelingen in 2012 - 'VSD Evaluatieverslag 2012'; een intern uitgevoerde evaluatie die in de wandelgangen bekend staat als 'de stoplichten-evaluatie'. Deze evaluatie was gericht op de 'veranderhandelingen' zoals die in het Uitvoeringsprogramma waren opgenomen en betreffen vooral de activiteiten die door het stadsdeel zijn ondernomen om de beoogde veranderingen in gang te zetten. Het biedt dus vooral inzicht in de vraag 'hoe ver zijn we eigenlijk'. Het geeft geen informatie over de effecten die dit in de wijken en buurten heeft gehad.

Om ook een eerste beeld van de maatschappelijke effecten te krijgen, is door DSP-groep in de periode september - november 2013 onderzoek gedaan naar de ervaringen van bewoners en organisaties die in Oost actief zijn. Daarvoor zijn gesprekken gevoerd met een selectie van vrijwillige en professionele organisaties in het stadsdeel, verspreid over de wijken en actief op verschillende thema's in het sociaal domein.

Omdat de veranderingen nog volop gaande zijn, is op dit moment nog geen 'eindbeeld' te zien; wat we in dit rapport presenteren zijn ontwikkelingen en veranderingen zoals die in Oost ervaren worden. Het onderzoek geeft ook geen 100% volledig en representatief beeld van deze veranderingen. De selectie omvat een verzameling voorbeelden van activiteiten en initiatieven die tezamen de ontwikkelingen schetsen in de verschillende sectoren en buurten in het stadsdeel.

Op basis van een kleine vijftig gesprekken met betrokkenen, schetsen we in de volgende hoofdstukken een beeld van de veranderingen in het sociaal domein. Daarnaast lichten we enkele initiatieven extra uit in vijf casusbeschrijvingen.

We kijken eerst naar de ervaringen vanuit het stadsdeel (hoofdstuk 2), vervolgens naar het beeld dat Civic, Dynamo en ViiA² van de veranderingen in het sociale domein hebben (hoofdstuk 3) en dan geven we het woord aan buurt- en bewonersinitiatieven zelf (hoofdstuk 4). In alle drie de hoofdstukken gaan we expliciet in op de civil society enerzijds en het vangnet anderzijds. In hoofdstuk 5 lichten wij vervolgens vijf initiatieven extra uit. In het laatste hoofdstuk (hoofdstuk 6) trekken wij eerste conclusies. Een verantwoording van de selectie van organisaties is in de bijlage opgenomen.

Noot 2 De officiële namen van deze instellingen zijn langer (Civic Amsterdam, Stichting Dynamo Oost, Stichting ViiA). We gebruiken in dit rapport steeds de verkorte namen: Civic, Dynamo en ViiA.

2 Het stadsdeel

2.1 Inleiding

Om zicht te krijgen op de ervaringen vanuit het stadsdeel en op het beeld dat stadsdeelmedewerkers hebben van de veranderingen in het sociaal domein, zijn gesprekken gevoerd met programmamanagers, beleids(realisatie)ambtenaren/adviseurs³ en met medewerkers zoals gebiedsmanagers en participatiemakelaars. Deze ambtenaren zijn tevens betrokken bij subsidiebeslissingen.

Er is door het VSD-beleid duidelijk sprake van een veranderde relatie tussen stadsdeel enerzijds en bewoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties anderzijds. De rol van het stadsdeel is minder regisserend en minder aanbodgericht. Het stadsdeel ontwikkelt zich als ondersteunende en faciliterende partner voor de initiatieven en activiteiten die in de buurt ontstaan. Dat vraagt een andere rolopvatting en houding van de stadsdeelmedewerkers en een dergelijke verandering kost tijd. Een illustratie van de veranderde relatie tussen stadsdeel en buurt is bijvoorbeeld het 'Bod van de Indische Buurt Community', waarin de buurt een alternatief biedt voor de perspectievennota van het stadsdeel. Bewoners en stadsdeel zijn hierover in gesprek gegaan. Dergelijke vormen van co-creatie betekenen een verandering in de procedures, waar niet alleen de buurt, maar ook het stadsdeel aan wennen moet. Ook een pilot als 'maatschappelijk aanbesteden', waarin het stadsdeel samen met de buurt beleid ontwikkelt, is nieuw.

Ondanks de duidelijk geconstateerde veranderingen wijzen de stadsdeelmedewerkers er in de interviews op dat het VSD-beleid niet op zich staat en deze veranderingen dus niet zomaar aan het VSD-beleid toegeschreven kunnen worden. De invoering van de WMO, het Jeugdbeleid, decentralisaties van de jeugdzorg en delen van de Wmo, het gebiedsgericht werken en 'De kracht van Oost', betreffen processen en kaders die min of meer parallel zijn ingezet. Zo ziet men dat initiatieven in de wijken ook gestimuleerd worden door het gebiedsgericht werken en door het werk van de participatiemakelaars, die faciliteren in contactlegging tussen bewoners.

De participatiemakelaar heeft een positieve invloed op de initiatieven van bewoners. De participatiemakelaar is bekend in de wijk, hoort veel ideeën en kan snel schakelen tussen lokale overheden, mensen in de wijk en partners in de wijk. De gebiedsmanagers zitten dicht op het stadsdeel en de participatiemakelaars hebben meer verbinding met de wijk. Eén van de gebiedsmanagers ziet in de scheiding van deze functies – voorheen in één functie ondergebracht – een duidelijke verbetering; meer focus en meer zicht op wat zich in de wijk afspeelt.

Zowel met grote aanbieders als met de vrijwilligersorganisaties worden afspraken vastgelegd in de subsidiebeschikkingen, waarbij geldt dat bij bedragen onder de 5.000 minder verantwoordingseisen worden gesteld dan bij de hogere bedragen. Vrijwilligersorganisaties zijn moeilijker af te rekenen op resultaten en inzet. De doelstelling van het VSD-beleid is uitgewerkt in specifieke nadere

Noot 3 De beleids adviseurs zijn geen beleidsambtenaren maar relatiebeheerders of sociaal adviseurs

subsidiereregels en uitvoeringsplannen waarbij doelen en indicatoren nauw omschreven zijn, evenals de eisen waaraan subsidieaanvragers met moeten voldoen (denk aan VOG, heldere begroting, inschrijving KVK e.d.). Een belangrijk criterium is dus dat een buurtinitiatief dat subsidie aanvraagt de activiteiten moet concretiseren, duidelijk moet beschrijven en moet aangeven welk doel men er mee heeft. Een en ander is wel zo opgesteld dat er ruimte is voor een creatieve invulling van 'het hoe' zodat er veel ruimte is voor zeer uiteenlopende initiatieven uit de buurt. Toch brengen dit soort veranderingen onzekerheid met zich mee, omdat het even kost eer men er aan gewend is.

2.2 Versterking civil society

In vergelijking tot voor de invoering van het VSD beleid zijn voor de medewerkers van het stadsdeel de 'partners uit de buurt' belangrijker geworden dan de gevestigde welzijnsinstellingen. Vroeger kwam er af en toe eens een verzoek uit de buurt, maar dat is nu wel anders. Dit betekent ook voor de welzijnsinstellingen een verandering in positie en in opdracht, waar ze aan moeten wennen. Het stadsdeel op zijn beurt heeft veel intensiever contact met de buurt dan voorheen. De medewerkers zien een flinke toename van initiatieven en activiteiten. Het kost de medewerkers wel meer tijd om de civil society te faciliteren, dan om de zaken met professionele organisaties te regelen. Bij de stadsdeelmedewerkers bestaat het beeld dat er bij de gevestigde welzijnsinstellingen sprake is van flinke veranderingen. Er zijn bij de instellingen ook concreet formatieplaatsen verdwenen en er is sprake geweest van reorganisaties.

Vanuit het stadsdeel is, voorafgaand aan de nieuwe subsidieronde en na invoering van het VSD-beleid, aan zeventig vrijwilligersorganisaties uitgelegd wat het nieuwe beleid voor de organisatie betekent. Dat neemt niet weg dat er toch een 'hoop gedoe' is ontstaan rond de nieuwe richtlijnen. Met name met de financiële consequenties hebben sommige organisaties moeite. Maar ook de aangepaste criteria voor subsidie aanvragen, leid(d)en bij de vrijwilligersorganisaties soms tot de nodige problemen. Er wordt heel wat afgepraat in Oost. En dat zal ook nog wel een tijd zo blijven. Het kost aan beide zijden tijd (en energie) om tot nieuwe samenwerkingsrelaties te komen.

De gebiedsmanagers en de participatiemakelaars gaven duidelijk aan dat de ontwikkelingen in de buurten binnen Oost sterk verschillen. De vraag en de problematiek lopen uiteen. Ook de rol van het nieuwe VSD-beleid in de ontwikkelingen verschilt per buurt.

In de VINEX locatie **IJburg** is heel anders ingezet op basis van het kader 'Wijk zonder scheidslijnen'. In wezen moe(s)t daar alles nieuw worden ontwikkeld. Welzijnsinstellingen hebben hier nooit structureel ('traditioneel') welzijnsaanbod gedaan, maar er is sprake van een grote mate van samenwerking tussen zorgaanbieders, 1^e lijn, maatschappelijk dienstverlening en vrijwillige inzet. Er zijn weinig georganiseerd vrijwilligersorganisaties op IJburg aanwezig, in vergelijking tot andere buurten in Oost. Dat doet een groot beroep op de civil society, maar biedt ook kansen. In de **Transvaalbuurt** werkte men al langer vanuit de principes van het VSD-beleid. Als voormalige wijkaanpak wijk⁴ waren hier extra gelden beschikbaar om activiteiten en participatie voor en door de buurtbewoners te ondersteunen. Volgens de gebiedsmanager hebben de extra middelen uit het de wijkaanpak en VSD-beleid wel geholpen om initiatieven van de grond te krijgen, maar het is

Noot 4 Wijkaanpak in de definitie van het toenmalige beleid van BZK/VROM van Ella Vogelaar (en later Eberhard van der Laan). Deze wijken worden ook wel Vogelaar wijken, of VogelLaan wijken genoemd.

zeker niet alleen een geldkwestie. Het gaat ook om een andere aanpak, waarbij meer overgelaten wordt aan de buurt zelf. In de Transvaalbuurt zijn vooral veel groenprojecten gestart.

In **Watergraafsmeer** werkt het VSD-beleid vooral als katalysator: het biedt meer ruimte voor initiatieven en lokt die ook uit (zie de casus speeltuinen); de eigen kracht en de zelfredzaamheid zijn hier sowieso groter door een sterke sociale samenhang.

In het **Oostelijk Havengebied** daarentegen is de focus vooralsnog juist gericht op het versterken van de sociale samenhang. Net als op IJburg betreft het een buurt met heel veel nieuwe bewoners. Welzijnsinstellingen hebben hier bijna geen structureel ('traditioneel') welzijns-aanbod uitgevoerd en er zijn minder specifiek wijkgerichte vrijwilligersorganisaties actief. Of dit anders was geweest als het VSD-beleid niet was geïntroduceerd valt niet te zeggen.

De **Indische Buurt** is eveneens vanuit de wijkaanpak extra geïnvesteerd door corporaties en overheid. Als voormalige wijkaanpak-wijk en door de verkoop van het maatschappelijk vastgoed, zijn extra gelden beschikbaar om activiteiten en participatie voor en door de buurtbewoners te ondersteunen. De Indische buurt lijkt het centrum te zijn van de opkomst van de communities in het stadsdeel. Er wordt in cocreatie met het stadsdeel zelf geëxperimenteerd met maatschappelijk aanbesteden; ofwel uitvoering door en voor de buurtbewoners.

2.3 Versterking vangnet

Het vangnet voor kwetsbare stadsdeelbewoners bestaat vooral uit professionele ondersteuning. Gezien bezuinigen, maar ook het anders werken is er de hoop dat de civil society hierin een belangrijkere rol gaat vervullen. Dat vereist echter wel aandacht, want van vrijwilligers kan en moet je nu eenmaal soms andere dingen verwachten.

In Oost zijn er vele vrijwilligersorganisaties die zich inzetten voor (migranten) ouderen) en mensen met of zonder beperking. Als goed voorbeeld van ondersteuning van kwetsbare bewoners door de civil society, wordt de Kraaipan in de **Transvaalbuurt** genoemd, een nieuw wijkservicepunt met een ontmoetingscentrum (AOC), waar zich direct na de opening al diverse vrijwilligers meldden die een bijdrage wilden leveren. ok **Amsteldorp** kwam als voorbeeld naar voren waar bewoners zich zonder tussenkomst van een instelling inzetten voor kwetsbare buurtgenoten (Amsteldorp Actief).

Van de gevestigde welzijnsinstellingen hoort men terug dat de vrijwilligersorganisaties soms de benodigde kennis en vaardigheden ontberen om de juiste hulp te kunnen bieden op specifieke onderdelen. Vanuit Civic werkt men al langer samen met vrijwilligers die zich met schulden en administratie bezig houden⁵, waarbij voor de vrijwilligers geldt dat zij mogen doorverwijzen als kwesties te complex worden.

Omgekeerd hoort men ook bij vrijwilligersorganisaties wel gebrom: Assadaaka bijvoorbeeld – een multiculturele vereniging voor vriendschap, die zich zowel voor integratie, participatie en sociale cohesie, als voor ondersteuning van kwetsbare buurtgenoten inzet – is van mening hetzelfde als de welzijnsinstellingen te bereiken, maar dan goedkoper.

Noot 5 Schuldhulpverlening is een expertise waar wettelijke bevoegdheden voor nodig zijn. Vrijwilligers kunnen wel ondersteuning bieden als maatje, buddy of als coach.

Deze voorbeelden geven aan dat er nog veel te winnen valt in goede afstemming en samenwerking tussen professionele en vrijwilligersorganisaties. De eerste hebben de (soms) benodigde expertise in huis, de laatste bereiken soms mensen die bij de welzijnsinstellingen niet bekend zijn. Tegelijkertijd is de opdracht voor Civic en Dynamo opgenomen dat zij zich inzetten voor de veranderopgave van VSD, en ook de (veranderende) rol van vrijwilligers(organisaties). Het doel is om die organisaties zo veel mogelijk op eigen kracht te laten functioneren.

Als goed voorbeeld van samenwerking tussen professionele en vrijwillige inzet werd het 'Burennetwerk' genoemd, een netwerk van buurtbewoners en professionele organisaties (Protestantse Diaconie Amsterdam, Stichting Present Amsterdam en Stichting HiP)⁶. Mensen die iets voor anderen willen betekenen en mensen die hulp kunnen gebruiken, kunnen zich melden, waarna het burennetwerk vraag en aanbod aan elkaar koppelt. Het gaat vooral om losse vragen, niet zo zeer om structureel vrijwilligerswerk.

Participatiemakelaars hebben - veel meer dan vroeger vanuit het stadsdeel - contacten in de buurt, de maatschappelijke dienstverlening werkt veel meer outreachend en integraal met andere organisaties, waardoor er ook meer zicht is op niet-actieve bewoners die in de problemen dreigen te komen (preventie).

Maar bij de medewerkers van het stadsdeel bestaat zorg of er in deze overgangsfase niet meer mensen door het vangnet zullen zakken dan voorheen: door de crisis neemt het aantal mensen met problemen toe en de problematiek lijkt ook zwaarder te worden, bijvoorbeeld onder de jeugd en bij middenklasse (zzp) gezinnen die opeens in de schulden terecht komen.

2.4 Veranderingen subsidieverlening

Hoewel wel degelijk sprake is van bezuiniging, betekent de invoering van het VSD-beleid niet dat er per se minder geld beschikbaar is voor activiteiten in de buurt. Er is budget, maar het wordt anders ingestoken. Er was bijvoorbeeld sprake van veel 1 op 1 gebruik van locaties door organisaties en onderbezetting waarbij ruimtes vaak delen van de week of dag niet gebruikt werden. Een enorme kostenpost, die nu niet meer op het budget drukt, lag in het subsidiëren van huurkosten van gebouwen en ruimtes en deels ook in de vergoedingen voor vrijwilligers. Daar is meer in gesneden dan in de ondersteuning van activiteiten. Daarnaast is budget dat voorheen naar de welzijnsinstellingen ging deels verschoven naar de initiatieven vanuit de buurt.

Aandachtspunt is dat er vanuit kwetsbare groepen behoefte is aan inloopachtige ontmoetingsplekken zonder duidelijke activiteiten; vaste plekken waar men op allerlei tijden binnen kan lopen. Omdat in de nieuwe VSD situatie de huur van panden vaak niet meer wordt vergoed komt een dergelijk aanbod vanuit een individuele organisatie niet meer voor subsidie in aanmerking. Wel wordt geïnvesteerd in multifunctionele gebouwen en gedeeld gebruik van ruimtes. Voorbeelden zijn de Meevaart, de Evenaar, Rumah Kami, Kraapian, en overige wijkservicepunten etc. Het vergt veel afstemming en een omslag in werken om deze multifunctionele ruimten optimaal te laten gebruiken.

Noot 6 www.burennetwerk.nl

In het nieuwe subsidiebeleid en in de subsidieregels wordt scherper naar de aard van de voorgestelde activiteiten, de kosten en de effectiviteit gekeken. Sommige initiatieven kunnen door andere partijen opgepakt worden, of bij anderen onderdak vinden. Huiswerkbegeleiding wordt alleen nog uit het budget van het stadsdeel bekostigd, als er tussen de vrijwilligersorganisatie en de school goede afspraken zijn gemaakt. Het stadsdeel kijkt dus ook meer naar mogelijkheden en samenwerking met de van lokale partners onderling.

Ook wordt scherper naar het bereik van een activiteit gekeken. Subsidie van de overheid is toch vooral bedoeld om de zwakkere groepen te ondersteunen, al investeert het stadsdeel ook in facilitering en ondersteuning van vrijwilligers en bewoners(organisaties), omdat zij volgens het stadsdeel bijdragen aan de (sociale) opgave in de wijk. Bovendien is de visie van het stadsdeel dat door inzet van door en met bewoners de inzet duurzaam is.

Tot slot is de visie van het stadsdeel dat subsidie niet bedoeld is voor clubs met activiteiten voor alleen de eigen achterban. Het moet de buurten en de doelgroepen als geheel versterken en bijdragen aan de (sociale) opgave in de wijk.

2.5 Successen en knelpunten

Als een van de belangrijkste successen noemen de stadsdeelmedewerkers dat de drempel naar het stadsdeel voor buurtbewoners flink is verlaagd en dat het vertrouwen in het stadsdeel – nu als partner van bewoners – is verbeterd. Er is veel meer ruimte voor buurtinitiatieven en er is een beweging te zien naar meer initiatieven en meer actief betrokken bewoners. Vanuit het stadsdeel wordt minder naar regels en meer naar oplossingen gekeken.

Samenvattend is men het er wel over eens dat het nog te vroeg is om resultaten te kunnen meten en van (duurzame) effecten te kunnen spreken, maar geconcludeerd wordt dat er een kansrijke ontwikkeling zichtbaar is.

Ook binnen het stadsdeel is een verandering te zien. Het verkokerd denken binnen het sociaal domein is minder geworden en vanuit de verschillende afdelingen en functiegroepen werkt men beter samen. Er bestaat echter wel enige twijfel of de veranderingen stand zullen houden als straks de positie en de organisatie van de stadsdelen zullen veranderen.

Het belangrijkste knelpunt betreft de zorg over de kwetsbare buurtbewoners. Er bestaat twijfel of zij altijd voldoende in beeld zijn. Dit ook omdat zich in een bepaalde situatie – denk aan een gezin dat opeens in de schulden raakt, of een mantelzorger die omvalt – de zaken opeens snel kunnen veranderen. Hiervoor bestaat natuurlijk geen 100% perfect signaleringssysteem, maar de medewerkers van het stadsdeel vragen zich soms wel af of een snelle signalering gewaarborgd is.

3 Civic, Dynamo en ViiA

3.1 Inleiding

We hebben met acht medewerkers, managers en uitvoerders van gevestigde professionele organisaties en instellingen in stadsdeel Oost gesproken. Civic, Dynamo en ViiA hebben een subsidierelatie met het stadsdeel en ontvangen middelen uit het structurele budget voor het VSD-beleid. Hoe zien zij de civil society en het vangnet veranderen? En wat is de betekenis van het VSD-beleid in deze veranderingen?

3.2 Versterking civil society

Een kanttekening die vaak bij de civil society wordt geplaatst, is dat die niet vanzelf ontstaat. Als de overheid zich terugtrekt zullen burgers niet spontaan in het gat springen dat ontstaat, zo zegt men. De civil society moet volgens de welzijnsaanbieders op gang geholpen worden, en kan versterkt worden met de inzet van externe partijen. Naast de financiële ondersteuning voor initiatieven die inwoners bij het stadsdeel kunnen aanvragen, helpen aanmoediging, inhoudelijke ondersteuning en de juiste contacten inwoners om daadwerkelijk actief te worden in de buurt. In Amsterdam Oost spelen organisaties als Civic, Dynamo en ViiA een rol in deze 'zachte factoren' voor versterking. In deze paragraaf verkennen we hoe de werkwijze van de organisaties bijdraagt aan versterking van de civil society en waar de inzet van de organisaties mogelijk tekort schiet. Daarnaast schetsen wij de ontwikkeling die de organisaties zelf zien. Is de civil society de afgelopen jaren versterkt? En waar komt dat door?

Nieuwe werkwijze

Nieuw in de werkwijze van **Dynamo** is dat zij collectieve en preventieve voorzieningen nu voorop stelt en specialisten alleen in het uiterste geval individuele dienstverlening aanbieden: 'De mensen uit de gebiedsteams zijn een soort poortwachters van onze eigen specialistische dienstverlening', aldus één van de gebiedsteamleiders. Voor de medewerkers van Dynamo is de nieuwe werkwijze soms wel even wennen. Het betekent voor participatiemedewerkers van Dynamo meer ondersteuning bij individuele casussen en voor de hulpverleners meer hulpverleners aan groepen. Daarbij werkt het team meer vraaggericht. Er wordt geen aanbod van cursussen opgezet waar mensen zich op kunnen inschrijven, maar er wordt ingespeeld op signalen. Als blijkt dat meerdere mensen in Oud-Oost met vragen over belastingformulieren komen, organiseert een medewerker uit het gebiedsteam een ochtend waarop het invullen van formulieren collectief kan worden besproken.

De medewerkers van **Civic** vertellen dat zij altijd al volgens de principes van Welzijn Nieuwe Stijl hebben gewerkt. De medewerkers van Civic werken vraaggericht en zijn gericht op het versterken van eigen kracht. 'Onderdeel van de intake is naar het hele plaatje vragen. Wat wil je? En ook: Wat wil je zelf?' Voor **ViiA** geldt hetzelfde. De werkzaamheden van de organisatie op IJburg hebben altijd bestaan uit het opzetten (en weer loslaten) van bewonersinitiatieven. 'Het is typerend voor IJburg dat activiteiten van onderaf moeten komen.'

Minder middelen

Dynamo heeft sinds dit jaar minder middelen om buurt- en bewonersinitiatieven te ondersteunen. Tegelijkertijd hebben de medewerkers niet het idee dat zij sinds het introduceren van de nieuwe werkwijze 'clubjes uit het oog zijn verloren'. Het aantal initiatieven waar Dynamo contact mee heeft is voor de respondenten niet duidelijk.

Civic ondersteunt tientallen bewonersinitiatieven. Een participatiemakelaar van Civic legt uit dat de wijze van ondersteuning verschilt. Soms is het meezoeken naar een nieuwe locatie, soms gaat het om verbinden met andere organisaties. Zo biedt de Meevaart huisvesting aan vele bewonersinitiatieven en is dat een vindplaats is voor bewoners en initiatieven. Volgens **ViiA** had op IJburg eerst Civic en later Dynamo de opdracht van het stadsdeel om bewonersinitiatieven te ondersteunen en verbinden. De participatiemakelaar van het stadsdeel is een positieve factor in het ontwikkelen van de civil society, aldus de ViiA directeur. Tevens speelde de marktmeester hier een stimulerende en bindende rol. Hij was belangrijk voor de bewoners, omdat hij hen hielp bij het voorleggen van voorstellen bij het stadsdeel en het concreet vormgeven en uitwerken van initiatieven. De functie marktmeester - die voortkwam uit het traject 'IJburg, wijk zonder scheidslijnen' - is overigens in oktober 2013 opgeheven⁷. De directeur van ViiA betreurt dit.

Naast het verdwijnen van de functie van marktmeester op IJburg komen in de gesprekken met **Civic** en **Dynamo** andere bezuinigingen naar voren die mogelijk negatieve gevolgen voor de civil society hebben. Zo noemt Dynamo het stopzetten van het toezichtbeheer op speeltuinen. In het ene gebied zal dit wel, en in het andere gebied zal dit niet door de buurtbewoners worden opgepakt. Toezicht op de speeltuin op het Mariotteplein loopt nu goed, maar niet in alle buurten is eenzelfde werkwijze haalbaar. 'De civil society komt niet overal vanzelf opgang. Soms moet deze geactiveerd worden en moeten verbindingen worden gelegd.' Civic geeft een voorbeeld van bezuiniging op het begeleiden van bewonersinitiatieven in buurthuis Rumah Kami. Hier werd 1 fte gesubsidieerd, om de verschillende initiatieven te ondersteunen en samenwerking tussen verschillende partijen te stimuleren. Met name de initiatieven voor kwetsbare bewoners konden deze ondersteuning goed gebruiken, maar helaas is de subsidie voor deze fte stopgezet. De civil society moet dit zelf oppakken. Volgens Civic is 1 fte professionele ondersteuning op zesendertig bewonersinitiatieven minimaal. Zij vreest dat initiatieven gericht op kwetsbare burgers (licht verstandelijk beperkte mensen en GGZ-cliënten) zullen ondersneeuwen, terwijl in de nabije toekomst door nieuwe indicatiestellingen meer kwetsbare burgers in de wijk zullen wonen.

Vrijwillige inzet

Civic ziet de laatste jaren een toename van de vrijwillige inzet. Met hulp van vrijwillige inzet kan ook professionele inzet beter benut worden. Eén van de medewerkers geeft het voorbeeld van een inloopsprekkuur voor ouderen waarbij mensen door een vrijwilliger worden ontvangen, koffie krijgen en in de wachtruimte met een zorgvrijwilliger alvast een praatje kunnen maken. Vroeger deed de

Noot 7 De Coalitie IJburg (corporaties en ontwikkelaars, stadsdeel, IJburg college en zorg/gezondheidsinstellingen) had in 2007 de functie 'Marktmeester' gecreëerd; een spin in het web en aanjager van ontwikkelingen, die verbindingen tussen partijen legde, initiatieven stimuleerde en in sprong bij knelpunten. Op 26 september 2013 hebben Coalitie en IJburgers afscheid genomen van de functie 'marktmeester' omdat deze functie niet is opgenomen in de 'lichtere vorm' waarin de Coalitie na oktober 2013 verder gaat.

professionele hulpverlener dit zelf. 'Een sociaal raadsman had op een beste dag acht gesprekken, dat zijn er nu veel meer.' Tegelijkertijd verwacht zij niet dat deze inzet de komende tijd nog veel toe zal nemen. 'Veel bewoners zijn al actief in flexibel vrijwilligerswerk, formeel vrijwilligerswerk en bewonersinitiatieven. De grenzen van wat de civil society aankan zijn bereikt. De professionele inzet is al minimaal.'

Dynamo noemt wijkservicepunt de Kraaipan een goed voorbeeld van de civil society. 'De Kraaipan is een nieuw wijkservicepunt, waarin veel vrijwilligers actief zijn op verschillende niveaus. Zelfs als het geld tegen de muren op klotst zou je willen dat servicepunten op zo'n manier draaien.'

Of een initiatief als de Kraaipan een gevolg is van het VSD-beleid is volgens Dynamo moeilijk te zeggen.⁸ Ook trends in de inzet van bewoners zijn moeilijk vast te stellen. Misschien is er een kleine toename van activiteiten, maar aan de andere kant, misschien waren die er daarvoor ook al. 'Veel bewoners doen gewoon hun ding en veel bewonersgroepen bestaan al jaren. Dat wordt soms over het hoofd gezien door alle aandacht voor nieuwe communities.'

De directeur van **ViiA** ziet dat de civil society op IJburg zich nog steeds ontwikkelt, maar vindt het ook lastig te zeggen of dit een gevolg is van het VSD-beleid.

3.3 Versterking vangnet

Toename armoede

Dynamo ziet de armoede in het stadsdeel toenemen. 'Op IJburg is de situatie 'redelijk dramatisch'. Van de buitenkant ziet de wijk er mooi uit, maar er heerst veel eenzaamheid en op IJburg zien we het hoogste aantal meldingen van huurachterstand van de hele stad!' Als gevolg van de crisis en de extramuralisering van de zorg, neemt in de wijk de groep mensen waarvoor het vangnet bedoeld is toe. Mensen kunnen psychiatrische zorg bijvoorbeeld niet betalen en licht-dementerenden kunnen niet meer intramuraal wonen.

Reactie

Civic, **Dynamo** en **ViiA** spelen op verschillende manieren op deze ontwikkeling in. Zo werkt Dynamo op IJburg nauwer samen met GGZ-instelling Mentrum. De mensen die bij Mentrum zijn uitbehandeld, komen weer terug in de wijk en worden 'overgedragen aan Dynamo'. Andersom verwijst Dynamo soms mensen uit de wijk naar Mentrum door. Daarnaast organiseerde Dynamo anderhalf jaar geleden in zes buurten in Amsterdam Oost armoedegesprekken. Dynamo heeft de gesprekken alleen gefaciliteerd: 'We hebben geen oplossingen verzonnen en geen euro bijgelegd.' De medewerkers van Dynamo geven aan dat zij onder de indruk waren van het aantal mensen dat hierop afkwam. Sommige mensen leden zelf armoede, anderen maakten zich zorgen over hun burens en wilden iets doen, maar wisten niet wat. Veel van de mensen die op de gesprekken afkwamen, zouden van het stadsdeel het stempel 'doelgroep' krijgen, aldus één van de respondenten. Eén van de plannen die toen ontstaan is loopt nog steeds; een budget-kookavond, gerund door Marokkaanse vrouwen. Deze vrouwen hebben straks ook een vaste kookavond in de Kraaipan.

Noot 8 Het stadsdeel geeft aan dat juist het creëren van multifunctionele ruimtes en de samenwerking in de Kraaipan het gevolg is van het beleid van het stadsdeel op het gebied van woonservicewijken en VSD.

Civic biedt dit jaar voor het eerst activiteiten onder de noemer 'activerende dagbesteding'. Het zijn groepsactiviteiten die voorheen werden geboden werden met behulp van aanvullende middelen middelen uit de AWBZ-pakketmaatregel en doeluitkeringen zoals woonservicewijken. Het programma 'Thuis in je wijk' is gericht op kwetsbare ouderen en loopt vooruit op de ontwikkelingen in de AWBZ, aldus Civic. 'Het doel is elke week iets aan te bieden. Dit geeft mensen structuur en vermaak. Op deze manier proberen wij hen uit hun isolement te halen. Wij doen dit in opdracht van het stadsdeel.' Naast het bieden van activerende dagbesteding, werkt Civic samen met Stichting Prisma in het Kwartiermakers-project dat gericht is op integratie van licht verstandelijk beperkte mensen⁹. Ook heeft Civic haar aanbod op het gebied van werkbemiddeling aangescherpt in opdracht van het stadsdeel en als gevolg van beleidswijzigingen van DWI. Bemiddeling naar werk is nu gericht op zowel mannen en vrouwen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt, en niet meer alleen op vrouwen met een grote achterstand op de arbeidsmarkt (VONK) of mensen zonder werk in het algemeen. Civic probeert deze nieuwe doelgroep te bereiken door het aanbod te veranderen.

ViiA heeft de eigen werkwijze niet op versterking van het vangnet aangepast, maar verwacht wel dat de versterking van de civil society een gunstig effect op de versterking van het vangnet zal hebben. Via ViiA worden vrijwilligers regelmatig voor kwetsbare groepen ingezet, bijvoorbeeld voor Stichting Omega die dagbesteding voor zwaar gehandicapte mensen biedt. Tegelijkertijd signaleert ViiA dat op IJburg veel initiatieven van hoogopgeleide, witte bewoners komen. Er is wel een wens om andere groepen te betrekken maar dat lukt niet zo goed.

3.4 Verandering subsidieverlening

Civic, Dynamo en ViiA hadden al voor de introductie van het VSD-beleid in 2012 een subsidierelatie met het stadsdeel. Eind 2011 kregen zowel Dynamo als Civic bericht van het stadsdeel dat deze relatie herzien zou worden. Beide organisaties is gevraagd een nieuw voorstel voor invulling van deze relatie te doen. Het management van Dynamo geeft aan dat de kaders voor de nieuwe subsidierelatie onduidelijk waren.¹⁰ Duidelijke boodschap was wel dat Civic en Dynamo meer moesten gaan samenwerken. Gezamenlijk hebben de organisaties twee wijk-overstijgende thema's benoemd: Jeugd en Schuldhulpverlening. Dynamo is verantwoordelijk voor het eerste en Civic voor het tweede thema. Verder hebben de organisaties de werkgebieden verdeeld: Civic is werkzaam in de Indische buurt en het Oostelijk Havengebied en Dynamo in Oud-Oost, de Watergraafsmere en op IJburg. Vanaf 2014 willen Civic en Dynamo gezamenlijk een participatiecentrum onderhouden.

Alle drie de organisaties geven aan dat zij de doelstellingen van het nieuwe VSD-beleid onderschrijven. Volgens Civic en ViiA heeft het VSD-beleid voor hun werkwijze geen grote gevolgen gehad. Zij waren al gericht op zelfredzaamheid en eigen kracht van bewoners en de inzet van het VSD-beleid verandert dat niet. Wel vindt ViiA het prettig dat het stadsdeel nu dezelfde

Noot 9 Dit is eveneens een project uit AWBZ-pakketmaatregel en doeluitkeringen.

Noot 10 Desgevraagd herkent het stadsdeel zich niet in dit beeld. Volgens het stadsdeel is met de grote organisaties veelvuldig overleg over de subsidie kaders en het VSD-beleid. Er zijn daarnaast specifieke nadere subsidieregels en uitvoeringsplannen opgesteld in de afgelopen jaren. Hierbij zijn doelen en indicatoren nauwer omschreven evenals de eisen waaraan subsidieaanvragers moeten voldoen, zoals bijvoorbeeld VOG, heldere begroting, inschrijving KVK (daar waar van toepassing). Daarbij is nadrukkelijk volgens het Stadsdeel ook ruimte gelaten voor een creatieve invulling van de aanpak (het 'hoe').

boodschap geeft en heeft Civic het idee dat het VSD-beleid de eigen werkwijze versterkt. Het werkt als een 'katalysator'; ook vanuit het stadsdeel is meer inzet op collectieve in plaats van individuele dienstverlening en is meer aandacht voor het verbinden van formele en informele initiatieven.

Dynamo heeft recent de nieuwe werkwijze geïntroduceerd: 'Van zorgen voor, naar zorgen dat', het uitgangspunt van het VSD-beleid, is ook voor hen leidend. In de praktijk betekent dit: 'Niet voor een bewoner een formulier invullen, maar uitleggen hoe dat moet.' Volgens het management is deze beweging al voor het VSD-beleid ingezet. Daarnaast werkt Dynamo sinds 2013 met gebiedsteams in de gebieden Oud-Oost, Watergraafsmeer en IJburg. Ook de relatie tussen deze nieuwe aanpak en het VSD-beleid is niet één op één te leggen. Wel vertelt het management van Dynamo dat zij al sinds 2010 gebiedsgericht willen werken. Het verzoek om een voorstel voor een nieuwe subsidierelatie in te dienen was daarmee ook een kans, die Dynamo heeft benut om de eigen werkwijze te herzien.

Terwijl de instellingen in de gesprekken zeggen dat het VSD-beleid eigenlijk geen hele grote gevolgen voor hun werkwijze had, geeft het stadsdeel aan dat er wel degelijk sprake is van grote veranderingen. Daarbij wijst het stadsdeel dan bijvoorbeeld op de veranderde subsidierelatie, de switch van 'zorgen voor' naar 'zorgen dat', de samenwerking tussen professionals onderling en tussen professionals en vrijwilligers en de veranderingen in het ruimtegebruik. Het zijn volgens het stadsdeel allemaal een rechtstreeks gevolg van de nieuwe kaders van het VSD-beleid.

4 Buurt- en bewonersinitiatieven

4.1 Inleiding

Om zicht te krijgen op de ontwikkelingen in Oost spraken we met diverse vrijwilligersorganisaties, initiatiefnemers van en deelnemers aan activiteiten in Oost. We spraken binnen de organisaties zo veel mogelijk met personen in verschillende posities.

We spraken met betrokkenen bij gesubsidieerde en niet-gesubsidieerde initiatieven en betrokkenen bij projecten met en zonder betaalde krachten. Een overzicht van de organisaties en personen is in de bijlage opgenomen.

De eerste selectie van organisaties en initiatieven is door DSP-groep gedaan. Deze selectie is besproken met het stadsdeel, en DSP-groep heeft de definitieve selectie gemaakt. Daarbij is gelet op een spreiding naar gebied, naar thema, naar doelgroep, naar omvang, naar subsidierelatie en status (mate van professionaliteit). In totaal spraken we vijftig personen. Zes initiatieven werkten wij uit tot een casus. Hoewel de casussen apart zijn beschreven in hoofdstuk 6, is de informatie hieruit ook gebruikt voor de beschrijving van de bevindingen in de paragrafen van dit hoofdstuk.

In het onderzoek zijn met name vrijwilligersorganisaties betrokken waar het goed gaat¹¹. Dat geeft dus vooral een beeld van (nieuwe) initiatieven en activiteiten die stevig zijn, draagvlak hebben en voet aan de grond hebben gekregen. Initiatieven die het niet hebben gehaald, zijn buiten beeld gebleven¹². We geven dus vooral weer wat de ervaringen zijn met min of meer succesvolle activiteiten. Ook zijn we meer initiatieven tegengekomen die bijdragen aan de civil society dan activiteiten waarin de ondersteuning van kwetsbare groepen en personen centraal staat (vangnet). Dit heeft uiteraard te maken met het feit dat de zorg voor de meest kwetsbare groepen vooral bij de professionele instellingen ligt en bij individuele zorgverleners (mantelzorg).

4.2 Versterking civil society

Alleen al op basis van het aantal buurt- en bewonersinitiatieven dat subsidie ontvangt, lijkt het bestaan van een civil society in stadsdeel Oost een feit. Het 'Subsidieregister verleningen Sociaal Domein 2013' telt over de honderd subsidieontvangers. Daar zitten ook gevestigde organisaties tussen als De Openbare Bibliotheek, Humanitas, GGD, Dynamo, Cordaan en de Kinderopvang. Het gaat dus niet alleen om buurtinitiatieven, maar ook die groep is rijk vertegenwoordigd. In dit hoofdstuk richten we ons daar op.

Noot 11 Dat is een gevolg van keuzes die de onderzoekers gemaakt hebben, maar die soms ook door het toeval bepaald zijn, omdat het bijvoorbeeld gegeven de korte doorlooptijd van het onderzoek niet lukte om mensen en instellingen te pakken te krijgen.

Noot 12 Dat zou zeker aan de orde zijn geweest in een representatief onderzoek. Het vraagt echter om een andere benadering dan we nu hebben toegepast. In dit onderzoek is er vooral voor gekozen om de ontwikkelingen in beeld te brengen die zichtbaar (en voelbaar) zijn voor bewoners (en ondernemers) van Oost.

4.2.1 Buurten in beweging

We zijn onder de indruk van de vele initiatieven en activiteiten die we in de buurten tegenkwamen en waarover betrokkenen ons met veel enthousiasme vertelden. Hoeveel stadsdeelbewoners met alle initiatieven worden bereikt weten we niet, maar dat Oost in beweging is en bruist, is duidelijk. Het is verrassend te horen hoeveel energie en hoeveel vrije tijd mensen in allerlei projecten en activiteiten steken. Meer dan eens hoorden we van bewoners die zich, soms naast een baan, meer dan dertig uur per week voor buurtactiviteiten inzetten.

De projecten zijn groot en klein, richten zich op het stadsdeel, een wijk of een straat, maar zijn er steeds op gericht buurtbewoners te betrekken, de gelegenheid te geven elkaar te ontmoeten en samen iets op te bouwen. De projecten die we bezochten hebben allen een duidelijk doel, maar die doelen lopen zeer uiteen. Zo zijn op en rond het Mariotteplein activiteiten allereerst gericht op verbeteren van de (fysieke) omgeving (speeltuin), biedt 'IJburg Droomt IJburg Doet' een platform voor nieuwe ideeën om de leefbaarheid te vergroten, geven De Oase en de Meevaart ruimte aan gebruikersgroepen die samen een activiteit uitoefenen en richt De Kat zich op Nederlandse taallessen en voorlichting aan vrouwen van verschillende afkomst. Maar uit wat de respondenten ons vertelden, bleek steeds weer opnieuw dat, wat het oorspronkelijke doel ook was, het effect meestal is dat participatie en betrokkenheid worden bevorderd en de sociale cohesie wordt versterkt.

De Oase: www.geheugenvanoost.nl

Projecten lijken zich meer en meer te richten op wat er lokaal leeft en waar lokaal behoefte aan is. Als het stadsdeel daar adequaat op reageert, levert dat veel positieve energie op. Zo gaf één van de vrijwilligers van de speeltuin Mariotteplein aan dat een zeer lokaal verbetervoorstel van enkele bewoners uit zijn straat voor het aanpassen van een plantsoentje, bij het stadsdeel gelijk werd opgepakt. Het verloederde groen werd op verzoek door het stadsdeel verwijderd en dat legde de basis voor het door de bewoners opnieuw aangelegde groen, dat nu ook door hen beheerd wordt. Dit kleinschalige project leverde zeer tevreden bewoners op. Hetzelfde kan gezegd worden van de speeltuin zelf. Ook hier waren het de directe omwonenden die het initiatief namen voor een opknappactiviteit, wat ook op die schaal door het stadsdeel werd ondersteund.

Op IJburg spraken wij de enthousiaste oprichtster van het initiatief Ring-Ring, waarin bewoners via een mobiele App worden aangemoedigd vaker de fiets te pakken. De initiatiefneemster heeft veel bewondering voor de aanpak van het stadsdeel; om het initiatief Ring-Ring op te starten, had zij geld nodig en dat heeft het stadsdeel haar gegeven. 'Daar zit een risico in en dat hebben ze durven nemen. Dat schept vertrouwen tussen stadsdeel en bewoners.'

Ook initiatieven als De Oase en de Meevaart bieden expliciet ruimte aan initiatieven en activiteiten uit de eigen buurt. Stichting De Oase stelt de ruimte in de Vrolikstraat beschikbaar voor uiteenlopende zaken: van een cursus Indonesisch koken tot Yoga-lessen. Daarnaast passen bestaande initiatieven het bestaande aanbod soms op de veranderende vraag aan. Een voorbeeld hiervan is De Kat waar de afgelopen maanden meer hoogopgeleide vrouwen in beeld kwamen en een coördinator nu onderzoekt of het opstarten van taallessen voor *expats* haalbaar is.

4.2.2 Zelfbeheer

In de projecten die we tegen kwamen is zelfbeheer en zelfbestuur een belangrijk thema, met name als het gaat om een initiatief dat aan een vaste locatie gebonden is. Zo namen de initiatiefnemers van de speeltuin Mariotteplein het dagelijks beheer van het stadsdeel (en voorheen Dynamo¹³) over.

De Meevaart in de Indische Buurt is een schoolvoorbeeld van een zelfbeherende en zelfbesturende organisatie, en ook de initiatiefnemers van De Oase, buurthuis van de Oosterparkbuurt, hebben het beheer in eigen hand genomen en vrijwilligers besturen de stichtingen.

Stichting Prisma en stichting Omega zijn in de jaren tachtig voortgekomen uit een behoefte aan goede dagbesteding voor gehandicapten, die ouders van gehandicapte kinderen met elkaar deelden. Stichting De Kat is in dezelfde periode gestart door feministische vrouwen om de emancipatie van de vrouwen in Oost te bevorderen.

Tugela 85 is een voorbeeld van een relatief nieuwe stichting in Oost. Sinds 2009 presenteert Tugela 85 zich als 'culturele wijkonderneming' in de Transvaalbuurt en is het voor andere kunstenaars en cultureel ondernemers mogelijk zich bij dit initiatief aan te sluiten.

Noot 13 Het beheer van speeltuinen was voorheen door Dynamo in uitvoering gegeven aan Arkin/Roads, waarbij het als dagbestedingsproject werd ingezet voor (ex)GGZ-ers en ex verslaafden. Het stadsdeel heeft met Roads nu een nieuwe plek voor deze inzet geregeld (onder andere op Jeugdland).

Een vraagstuk is soms de vorm die de bewoners aan hun organisatie willen geven. De keuze die gemaakt wordt, hangt zeer af van de aard van de initiatieven en de wijze waarop mensen aan een project verbonden willen zijn. Ook financiële en juridische aspecten spelen daarbij natuurlijk een rol. De Oase koos bijvoorbeeld voor een stichtingsvorm, de Meevaart onderzoekt de mogelijkheden van een coöperatieve vereniging. Maar veel initiatieven en vrijwilligersorganisaties blijven aan individuele, 'ongeorganiseerde' personen gekoppeld of overwegen nog welke kant zij op willen.

4.2.3 Meer bewonersinitiatieven?

Bewoners reageren met hun voorstellen en ideeën voor buurtactiviteiten niet per se op veranderd beleid. In diverse interviews spraken de respondenten over een ontwikkeling die min of meer organisch tot stand kwam en soms al jaren geleden ontstond. Bijvoorbeeld uit onvrede met een bepaalde situatie, uit behoefte aan meer onderlinge betrokkenheid, of mensen werden aangestoken door voorbeelden van bewonersprojecten die ze om zich heen zien. Een direct verband tussen hun initiatief en het VSD-beleid leggen zij niet. Meestal konden initiatiefnemers ook niet aangeven of hun mogelijkheden daardoor veranderd zijn.

Van veel initiatieven kregen we de indruk dat ze ook ontstaan zouden zijn zonder VSD-beleid en een deel stamt al uit eerdere jaren. Natuurlijk kan een financiële ondersteuning, hulp bij het vinden van de weg binnen het stadsdeel of het aanvragen van subsidie helpen, maar de initiatieven ontstaan niet omdat de overheid dat zo bedacht heeft. Wel zien we een relatie tussen het achterwege blijven van professionele initiatieven en de opkomst van buurtinitiatieven, zoals het verminderen van onderhoudswerkzaamheden, of het sluiten van buurthuizen, die bij bewoners de reactie oproepen 'dan doen we het zelf wel!' De FlexBieb op IJburg is bijvoorbeeld ontstaan, omdat een Openbare Bibliotheek op IJburg ontbreekt. Door het initiatief van een bewoner is een bibliotheek in zelfbeheer ontstaan, van waaruit boeken circuleren die door de bewoners zelf zijn ingebracht. Dergelijke initiatieven kunnen overigens ook heel klein zijn. Zo zette een bewoner aan de Wethouder Frankeweg gewoon een open maar tegen de regen afgeschermd kast voor de deur met boeken en bladen (en andere snuisterijen). Iedereen die dat wil, mag er iets uit meenemen, of er juist iets in (terug) zetten. En dat gebeurt dan ook probleemloos.

Het VSD-beleid past in een veel bredere maatschappelijke ontwikkeling waarin burgers het heft in handen nemen. In hoeverre dit iets is dat altijd al bestaan heeft, of dat er hier sprake is van een reactie op een (bezuinigende) (rijks)overheid en beleidsnota's en troonredes waarin men spreekt van een afbouw van de verzorgingsstaat en de start - nog net geen 'uitrol' - van een participatiesamenleving, is niet duidelijk.

Ook hoorden we geluiden waaruit blijkt dat bewoners 'het zat zijn' dat er te vaak grote hoeveelheden geld gestopt worden in onduidelijke projecten, waarvan de resultaten vaag blijven. Dat roept een reactie op waarin bewoners zeggen 'Laat ons het zelf doen, wij kunnen dat veel goedkoper.'

Veel vrijwilligers zijn zich (aanvankelijk) helemaal niet bewust van veranderd sociaal beleid van het stadsdeel. Of het VSD-beleid *meer* bewoners initiatieven voortbrengt en *meer* betrokkenheid tussen bewoners bewerkstelligt is daarom niet te zeggen. De tijd lijkt domweg rijp voor een beweging waarin burgers actief worden. Maar dat budget beschikbaar is voor de civil society en dat

ondersteuning vanuit het stadsdeel gevraagd kan worden, waarden de initiatiefnemers uiteindelijk wel. Steeds meer buurtbewoners zullen dit weten en dat zal ongetwijfeld een verdere activerende werking hebben. De medewerkers van het stadsdeel en de medewerkers van de welzijnsinstellingen zien overigens ook nu al wel een toename van buurtactiviteiten en bewonersinitiatieven.

4.2.4 Verschillen tussen buurten

De situatie is in Oost per wijk en buurt verschillend. Met name op IJburg bestaat een fundamenteel andere situatie dan in de andere delen van Oost, omdat IJburg nog volop in ontwikkeling is.

IJburg november 2004

De wijk is snel gegroeid en er was en is natuurlijk welzijnswerk¹⁴, maar er is vooral – IJburg wijk zonder scheidslijnen – ingezet op de samenwerking tussen zorg en welzijnsaanbieders en de 1^e lijn. Het stadsdeel heeft met name ingezet op het creëren en samenwerken rond activiteiten voor kwetsbare bewoners (bijvoorbeeld IJburg Werkt).

Een mooi voorbeeld van een buurtinitiatieven is 'IJburg Droomt IJburg Doet'. Een initiatief waarin een grote groep buurtbewoners regelmatig een avond samenkomt om ideeën voor kleine- en grote buurtprojecten te bespreken. De enorme belangstelling hiervoor laat wel zien hoe zeer men betrokken is bij de buurt en een bijdrage wil leveren aan een plezierige, veilige en leefbare wijk. Om zoveel mogelijk doelgroepen te bereiken, worden de bijeenkomsten steeds op een andere locatie

Noot 14 Civic Zeeburg was in voorgaande jaren verantwoordelijk voor de ondersteuning van buurt en bewonersinitiatieven. ViiA had de opdracht individuele vrijwilligers te werven, matchen en begeleiden. Vanaf de start heeft SAG voor de maatschappelijk dienstverlening Dynamo ingehuurd. Ook zijn al sinds jaren gebiedsmanagers en participatiemedewerkers van het stadsdeel actief op IJburg.

georganiseerd. Op de bijeenkomsten vervullen de participatiemakelaar van het stadsdeel en tot recent de marktmeester een rol die door initiatiefnemers en deelnemers wordt gewaardeerd. Vanaf het begin streefden de initiatiefnemers naar betrokkenheid van bewoners, ondernemers en professionals. Men zocht vooral ook naar nieuwe samenwerkingsverbanden. Er zijn inmiddels ook diverse successen te melden, zoals Ring-Ring, de FlexBieb, GAS, In de Buurt van Geluk, en Kavel 1 en Kavel 5. Het zijn allemaal initiatieven die op een avond van IJburg Droomt IJburg Doet gepresenteerd zijn en daarna verder ontwikkeld werden, soms met behulp van andere bewoners, of het stadsdeel.

Ook het IJburg College participeert in IJburg Droomt, IJburg Doet. Daarnaast legt de school ook op eigen initiatief contact met groepen in de buurt. Een mooi voorbeeld van samenwerking is de volleybalvereniging die door de school in het leven is geroepen, en waarvan zowel leerlingen als jongeren uit de buurt lid zijn. Het bestuur van de vereniging ligt nu nog bij docenten van de school, maar over enige tijd zal de buurt de vereniging overnemen.

De situatie op IJburg onderscheidt zich dus van andere delen van Oost, maar ook elders in Oost zijn onderling duidelijke verschillen te zien. De buurten verschillen in sociale en ruimtelijke structuur, wat meer, minder of andere initiatieven voortbrengt. Zo is in de Indische Buurt mede door de wijkaanpak waarbij woningcorporaties en overheid de handen ineensloegen een enorme dynamiek ontstaan. De buurt is het episch centrum van de community-ontwikkeling te zijn. In het Oostelijk Havengebied daarentegen lopen de ontwikkelingen wat achter, terwijl de Transvaalbuurt al voor het van kracht worden van het VSD-beleid nieuwe impulsen kreeg, vanuit het wijkaanpak.

4.2.5 Dwarsverbanden

Diverse respondenten geven aan dat in de initiatieven en activiteiten (veel) meer tussen lokale partijen wordt samengewerkt. Ondernemers zetten zich samen met buurtgenoten in voor de buurt, professionele en vrijwilligersorganisaties werken meer samen, het stadsdeel stelt zich meer als partner op in samenwerkingsprojecten met vrijwilligersorganisaties, scholen zijn vaker betrokken bij lokale buurtinitiatieven, etc. De schotten worden neergehaald en men haalt externe partners binnen de muren van de eigen organisatie.

MyCoach is een mooi voorbeeld van een samenwerkingsverband tussen een vrijwillige initiatiefnemer, vrijwillige coaches, het stadsdeel, het Wibautcollege en de Hogeschool van Amsterdam. Na de eerste fase waarin stadsdeelmedewerkers de rol van coach vervulden, wordt die rol nu meer en meer ingevuld door vrijwillige coaches uit de buurt. Afgelopen zomer is een samenwerkingsovereenkomst getekend door MyCoach, het stadsdeel en de Hogeschool van Amsterdam. Doelstelling voor de komende periode is om meer ondernemers uit de wijk niet alleen bij het project te betrekken als stagebegeleiders, maar wellicht ook als coach.

Op een heel andere manier stimuleert ook de Meevaart het ontstaan van kriskras- en dwarsverbanden in de buurt. Door het fysiek samenkomen van allerlei gebruikersgroepen, buurtondernemers, vrijwilligers en 'losse' buurtbewoners in de Meevaart ontstaan als vanzelf nieuwe contacten en ideeën voor samenwerking. De verbindingen tussen organisaties, instellingen en de buurt nemen merkbaar toe. Binnen de Meevaart is duidelijk sprake van een veel meer groepsgerichte, en veel minder één-op-één insteek. De Meevaart biedt primair ruimte aan activiteiten die open staan voor alle buurtbewoners en is voorstander van diversiteit.

Een van de gebruikers van de Meevaart – een zzp-er die ook vrijwillige uren in de Community stopt en zelf buurtbewoner is – vertelt hoe haar lokale samenwerkingsrelaties zijn toegenomen sinds zij haar werk vanuit de Meevaart doet. Door zowel als ondernemer als vrijwilliger actief te zijn, ontstaat nog een extra vervlechting van lijntjes in en door de buurt.

Ook uit een initiatief als IJburg Droomt IJburg Doet ontstaan niet alleen allerlei nieuwe ideeën en initiatieven, maar ook nieuwe relaties, omdat op de bijeenkomsten behalve buurtbewoners ook ondernemers, scholen en maatschappelijke instellingen aanwezig zijn.

Overigens zijn er ook veel initiatieven waarbij het leggen van dwarsverbanden niet voorop staat. Dat zijn vooral de vrijwilligersorganisaties die zich juist wel op een bepaalde doelgroep richten. Zoals bijvoorbeeld De Kat, die zich specifiek op (geïsoleerde) vrouwen uit een grote verscheidenheid aan culturen richt, MyCoach dat zich specifiek op MBO-leerlingen richt en Tugela 85 waar vooral kunstenaars aan verbonden zijn. Ook een initiatief als Amsteldorp Actief, dat zich vooral op kwetsbare buurtbewoners richt, zoekt niet per se naar het leggen van verbanden met andere lokale partijen.

Een bijzonder initiatief is de productie van 'Mozart met dubbel O'. Hierin werkt het Nederlands Philharmonisch Orkest samen met jeugdtheater Studio 52nd - beide gevestigd in Oost - en enthousiaste jongeren uit het stadsdeel aan een theaterstuk op basis van de muziek van Mozart.¹⁵

Dat niet alles lukt, bemerkte men op het IJburg College. De school grenst aan woningen en had een plan opgesteld om samen met de bewoners een burenpject te starten. Reacties bleven echter uit en de school heeft haar initiatieven naar andere doelgroepen verlegd. De school wil

Noot 15: www.studio52nd.nl/content/mozart-met-dubbel-o-première-groot-succes

graag leerlingen in contact brengen met de buurt en zoekt naar mogelijkheden en naar partners om activiteiten te ontwikkelen. Op het gebied van sport lijkt dat goed te lukken.

4.2.6 Olievlek

Het initiatief rond speeltuin Mariotteplein is een voorbeeld hoe een aanvankelijk bescheiden, concreet en gelokaliseerd project kan leiden tot een veel bredere ontwikkeling in de buurt. Het initiatief van vier buurvrouwen om het speelplein weer in oude glorie te herstellen vond verrassend veel weerklank in de buurt. Op de opknaptagen kwam een grote groep enthousiaste buurtbewoners af die direct bereid was de handen uit de mouwen te steken. Op het openingsfeest zetten buurtbewoners samen de picknicktafel en -banken in elkaar en buurtbewoners meldden zich spontaan om als vrijwilliger mee te draaien in het bemensen van het speeltuinhuisje. De activiteiten hebben een enorme impuls gegeven aan de onderlinge betrokkenheid tussen de buurtbewoners en links en rechts zijn nieuwe groepjes met elkaar aan de slag gegaan om ook in hun eigen straat zaken te verbeteren. Het aanvankelijke initiatief heeft een olievlekwerking in de buurt.

Ook IJburg Droomt IJburg Doet werkt als een katalysator voor initiatieven in de wijk. Oprichtster van Ring-Ring herinnert zich de eerste keer dat zij op een avond van IJburg Droomt IJburg Doet aanwezig was en ontzettend verrast was door de energie en het enthousiasme op de avond. Ze zag 'heel gewone mensen' heel leuke initiatieven presenteren en dacht 'Wat zij kunnen dat kan ik ook!' De bijeenkomst heeft haar aangemoedigd haar eigen initiatief te realiseren – waarmee zij overigens ook de olievlekeffect wil bereiken. Ring-Ring moet als een vliegwiel voor een energieke samenleving werken, waarin bewoners, ondernemers en organisaties elkaar via de mobiele App kunnen vinden en versterken.

4.2.7 Rol van het stadsdeel

Tevreden, maar ...

Over het algemeen waren de respondenten tevreden over de samenwerking met het stadsdeel. Wel vernamen we verschillende keren dat deze samenwerking in de beginfase niet altijd even soepel verliep. Niet alleen de vrijwilligersorganisaties zelf, maar ook het stadsdeel moet wennen aan de nieuwe werkwijze. Het faciliterend werken behoort niet tot de ingesleten gewoonten bij ambtenaren en voor bewoners is het actief benaderen van de gemeente met een doelgericht voorstel nog geen gesneden koek.

... subsidieaanvraag nog geen gesneden koek

In het gesprek met De Oase kwam met name het uitgebreide subsidievoorstel ter sprake. In het financieringsplan moest volgens De Oase alles beschreven staan. Volgens het stadsdeel was de essentie dat De Oase een businessplan moest schrijven¹⁶ voor de corporatie – die dit jaar nog ene lage huur vraagt - om aan te kunnen tonen dat zij op den duur zichzelf kunnen bedruipen en de huur kunnen opbrengen.

Noot 16 Het stadsdeel heeft een externe adviseur betaald om hen hierbij te helpen. Een voorbeeld van de faciliterende rol die het stadsdeel speelt.

Toch wordt kennelijk het maken van een subsidieaanvraag een opgave gevonden, want ook Tugela 85 vindt het aanvragen van subsidie een aandachtspunt. Het aanvraagformulier is 'ontzettend ingewikkeld' en het is onduidelijk waarom subsidie uiteindelijk wel of niet wordt toegekend.

... wisseling contactpersonen

Stichting Prisma noemt de wisseling van contactpersonen een knelpunt. Als steeds een ander contactpersoon betrokken is, zit het informeren van het stadsdeel 'minder in het systeem'. Soms vergat de gesproken projectleider van Prisma om deze reden de contactpersoon te mailen. De respondenten van De Kat brachten dit ook naar voren. De afgelopen twee jaar heeft De Kat drie of vier nieuwe contactpersonen toegewezen gekregen.

... sneller duidelijkheid

Tot slot is snelheid een aandachtspunt. Voor de FlexBieb op IJburg was het lange tijd onduidelijk of zij subsidie van het stadsdeel zou ontvangen, in verband met de OBA die eerst wel en toen weer niet zou komen. En over het Afrikanerplein in de Transvaalbuurt heeft één van de cultureel ondernemers van Tugela 85 twee jaar gesprekken met het stadsdeel gevoerd.

Positieve ervaringen

Er waren dus een aantal 'aanloopproblemen', die in sommige gevallen nog niet helemaal verdwenen zijn. In hoeverre er initiatieven gesneuveld zijn, omdat men niet wist hoe het stadsdeel mee te krijgen met de gewenste activiteiten en voorgestelde projecten, weten we niet. Bij veel partijen die aandachtspunten noemden, hoorden wij ook over positieve ervaringen met het stadsdeel. Zo ervaart stichting De Oase de samenwerking met stadsdeel als erg prettig en betrokken; 'We mogen altijd aankloppen als we vragen hebben.' Tugela 85 ziet dat het stadsdeel zich in een aantal groenprojecten steeds meer als partner opstelt, en vindt dit positief.

Wij zagen ook dat de rol van het stadsdeel per initiatief verschilt. Zo heeft het stadsdeel met sommige initiatieven nauwelijks bemoeienis, of alleen bemoeienis op afstand, in andere speelt zij een actieve rol als samenwerkingspartner. In MyCoach participeerden stadsdeelmedewerkers aanvankelijk als coach en de jaarlijkse netwerkborrel van coaches en mentoren vindt plaats op het stadsdeelkantoor. MyCoach heeft een samenwerkingsovereenkomst met het stadsdeel gesloten. Iets dergelijks geldt voor de buurtbeheerders van de speeltuin Mariotteplein. Zij hebben met het stadsdeel een deal gesloten waarin rollen, taken en verantwoordelijkheden zijn benoemd en verdeeld. Na een wat moeizame start overleggen de buurtbeheerders nu regelmatig met het stadsdeel over onderhoud en beheer van de speeltuin.

Een heel andere vorm van samenwerking troffen we aan in de Indische Buurt, waar de buurtbewoners met het 'Bod van de Indische Buurt Community', nu overleggen over een alternatief voor de perspectievennota van het stadsdeel.

De Meevaart is zowel voor de buurt als voor het stadsdeel een experiment. Het volledig in beheer geven van het pand aan de Meevaart Ontwikkel Groep en de Meevaart Community is volkomen nieuw. Vanuit het stadsdeel vraagt dat om veel vertrouwen en om het onderdrukken van de neiging zelf de invulling ter hand te willen nemen.

Vooraf op IJburg reageerden diverse respondenten met veel waardering voor de rol van de participatiemedewerker van het stadsdeel. De hulp bij het leggen van verbindingen en bij het vinden van de juiste wegen heeft een duidelijke kwaliteit. Ook de marktmeester op IJburg oogst waardering. Een dergelijke functie voor het aan elkaar knopen van personen, initiatieven en organisaties is belangrijk en waardevol.

4.2.8 Subsidie en financiering

De bekostiging van de buurtactiviteiten wisselt sterk. Dit was niet de focus van het onderzoek en daarom vatten we in deze paragraaf alleen enkele hoofdlijnen samen.

Buurtbewoners en vrijwilligersorganisaties bekostigen veel zelf - zij investeren in de verbetering of ontwikkeling van hun buurt - en voorzien verder in hun middelen door het verwerven van fondsen, crowdfunding en donaties in natura. In sommige gevallen worden middelen verworven door de verhuur van ruimten aan 'derden' of door het vragen van een vergoeding voor activiteiten.

Daarnaast ontvangen veel organisaties subsidie van het stadsdeel. Dat gaat een enkele keer naar de inzet van personen, niet of nauwelijks meer naar de huur van ruimten, en is vooral ondersteunend bedoeld. Dat het stadsdeel de huur van ruimtes aan vrijwilligersorganisaties niet meer subsidieert, maar wel ruimtes beschikbaar stelt voor de buurt als de Meevaart en Kraaipan, heeft uiteraard vooral gevolgen voor organisaties die een vaste locatie hebben/hadden. De Kat onderzoekt of de taallessen wellicht op een andere locatie gegeven zouden kunnen worden, maar vreest dat zij na een verhuizing vrouwen uit de Dapperbuurt kwijt zal raken.

De Meevaart en De Oase bieden ruimte aan gebruikersgroepen en hier ligt de situatie wat anders. De Meevaart betaalt de huur van het pand uit de subsidie die zij van het stadsdeel krijgt. Gebruikersgroepen die tot de doelgroepen van het VSD-beleid behoren, kunnen kosteloos van de ruimtes gebruik maken. Andere buurtgroepen en ondernemers betalen een vergoeding voor het gebruik van ruimtes. Als tegenprestatie leveren zij gratis uren voor de Community. Ook voor de inrichting van het pand, voor vaste lasten en schoonmaakwerkzaamheden ontvangen zij subsidie. Daarnaast is subsidie beschikbaar gesteld voor het inhuren van bijzondere expertise. Maar de Meevaart is een bijzondere voorziening.

Buurthuiskamer De Oase heeft een startsubsidie ontvangen, maar daarna moeten middelen zelf gegenereerd worden uit betaalde activiteiten en de verhuur van ruimtes. Financiële steun zoekt De Oase ook middels crowdfunding.

Veel kleinschalige initiatieven worden eenmalig ondersteund, of krijgen slechts een bescheiden subsidie. In hoeverre initiatieven het zonder subsidie ook gered zouden hebben, is niet te zeggen. Ook niet in hoeverre er initiatieven gesneuveld zijn door gebrek aan financiële ondersteuning. Door het veranderde beleid zijn subsidierelaties flink op de schop gegaan en hier en daar hebben organisaties te maken gekregen met een flinke terugval in beschikbare middelen. Daarover worden nog dagelijks gesprekken gevoerd tussen stadsdeel en vrijwilligers, maar er lijkt ook sprake van een redelijke mate van flexibiliteit en creativiteit als subsidies teruglopen, of niet meer worden verleend.

Aandachtspunt is de procedure van de subsidieaanvraag die door menig bewonersgroep als 'veel gedoe' wordt ervaren. Verschillende respondenten uitten hun zorg over dit punt. Gevreesd wordt dat in potentie mooie initiatieven om die reden niet tot wasdom komen. Men ziet op tegen de bureaucratie of loopt er in vast. Dat kan leiden tot het 'simpel' achterwege laten van de subsidieaanvraag, maar ook tot volledig afhaken. We hebben er geen zicht op in hoeverre hiervan sprake is.

Wat een enkele keer wringt is dat vrijwilligers onbezoldigd soms heel veel tijd in projecten stoppen en aan tafel zitten met stadsdeelmedewerkers en andere professionele partners die voor hun uren betaald krijgen, terwijl zij het zelf allemaal voor niets moeten doen. Zolang het hierbij echt om het vrijwillige projectwerk gaat is dat nog niet zo'n punt, maar de vrijwilligers wordt soms ook gevraagd extra werk te doen (pers, publiciteit, bezoeken van derden).

4.3 Versterking vangnet

Er zijn meerdere professionele - en vrijwilliger organisaties die zich inzetten op het vangnet: denk aan Assadaaka, Onze HOOP, Stichting MOI, Bloem, Amsteldorp Actief, Burennetwerk, MOC en denk ook bijvoorbeeld aan zorginstellingen die hun eigen vrijwilligers werven en matchen, zoals Cordaan, Philadelphia, ZGAO en dergelijke. Ook zijn er vele stedelijke organisaties actief in Oost die zich, al dan niet met rechtstreekse subsidie van het stadsdeel inzetten voor kwetsbare bewoners: Humanitas, Leger des Heils, Zonnebloem, Cares, stichting Prisma, Regenboog, MEE, etc.

4.3.1 (Semi)professionele organisaties

In stadsdeel Oost spraken wij met medewerkers van twee verschillende stichtingen; stichting Prisma en stichting Omega. De activiteiten van beide stichtingen zijn per definitie een onderdeel van het vangnet, omdat zij gericht zijn op kwetsbare bewoners.

Stichting Prisma biedt structurele, incidentele en projectmatige activiteiten voor mensen met een beperking. Veertig jaar geleden gaven de toenmalige ouderverenigingen voor kinderen met een verstandelijke beperking de eerste aanzet hiervoor. Bij de Stichting Prisma worden vrijwel alle activiteiten door vrijwilligers gesteund. Het Kwartiermakersproject van stichting Prisma is een voorbeeld van een project waarin 'vangnet' en 'civil society' verder geïntegreerd worden. Het doel van het Kwartiermakersproject, dat van 2010 tot en met 2013 in stadsdeel Oost en stadsdeel Centrum liep, was om in samenwerking met zorg en welzijn, activiteiten in de buurt toegankelijk te maken voor mensen met een beperking. 'Mensen die een indicatie voor persoonlijke verzorging

hebben, worden vanuit de persoonlijke verzorging niet snel naar activiteiten toe geleid. Zorgaanbieders zeggen wel in te zetten op het activeren van mensen met een verstandelijke beperking, maar in de praktijk gebeurt het nog weinig; de aanbieders hebben hier geen belang bij. Wij denken dat activeren tot een kleinere zorgvraag kan leiden. Als mensen merken dat ze dingen zelfstandig kunnen en hier zelfvertrouwen in krijgen, kunnen ze op termijn wellicht ook andere dingen zelfstandig, zoals wonen.' Samenwerkingspartners in Oost waren onder andere Civic en Dynamo, die activiteiten aanbieden waar het kwartiermakersproject bij kon aansluiten. Bij het kwartiermakersproject zijn 114 vrijwilligers betrokken, een deel was al bekend bij Prisma, een deel was nieuw. In het kader van het kwartiermakersproject heeft Prisma samengewerkt met stichting 020, een initiatief van Marokkaanse buurtbewoners. Een aantal jongeren had het idee om een sportdag voor verstandelijk beperkte jongeren te organiseren en klopte hiervoor aan bij het stadsdeel. Die wilden dit wel financieren, maar verwezen hen door naar stichting Prisma voor de inhoudelijke begeleiding.

www.stichtingprisma.nl

Stichting Omega op IJburg is oorspronkelijk door bewoners met een specifieke vraag opgericht. Inmiddels is zij een van de AWBZ-aanbieders van dagbesteding voor ernstig meervoudige complex gehandicapten onder de naam KDC Omega. Op hun vorige locatie in Zuidoost was er weinig aansluiting met de buurt. Eén van de doelen die Stichting Omega zichzelf heeft gesteld bij de herlocatie op IJburg is dan ook om meer verbinding te maken met de buurt. VIVA heeft al enige jaren geprobeerd om vaste vrijwilligers te werven voor Omega, maar gezien de zwaarte van de doelgroep bleek dit erg lastig. Ook inzet van het project IJburg Werkt vanuit Civic (en later Dynamo) en daarmee de deelname aan reguliere activiteiten in de wijk is voor deze doelgroep vanwege de grote ondersteuningsbehoefte en kwetsbaarheid niet haalbaar. Een volgende stap was de samenwerking met IJburg Droomt IJburg Doet. De directeur van Stichting Omega kwam 'via via met de mensen van IJDIJD in contact' en kwam zo op het idee om één van de avonden van IJDIJD bij stichting Omega te organiseren en hier haar vraagstuk aan mensen van IJburg voor te leggen. De Participatiemakelaar was op deze avond aanwezig en heeft de stichting geholpen met een subsidieaanvraag om verbinding met de wijk verder vorm te geven.

www.stichtingomega.nl

4.3.2 Vrijwilligers

Dat vrijwilligers zich inzetten voor kwetsbare groepen gebeurt op zich regelmatig. Stichting Prisma en Omega zijn, net als ViiA en wijkservicepunt de Kraaipan, voorbeelden van initiatieven waarin vrijwilligers op de één of andere manier kwetsbare buurtgenoten ondersteunen.

Enerzijds is de inzet van vrijwilligers natuurlijk zeer wenselijk. Het sluit aan bij de gedachte van eigen kracht en burgerschap en de kosten van activiteiten blijven beheersbaar. Anderzijds is de inzet van vrijwilligers complex. Zo geeft stichting De Kat aan dat het verloop van vrijwilligers erg hoog is; als docenten een baan vinden, kunnen zij minder les geven en is het soms moeilijk om aan een nieuwe docent te komen. Via de Vrijwilligerscentrale zet De Kat wel vacatures uit, maar het aantal vacatures voor vrijwilligers is, alleen in Oost al, 'enorm'. Ook stichting Prisma worstelt met dit verloop. Het activeren van mensen met een verstandelijke beperking kost veel tijd en dit vraagt om een bepaald type vrijwilliger. Als de huidige vrijwilligers van het Kwartiermakersproject wegvallen, is nog onduidelijk hoe hiervoor nieuwe vrijwilligers worden aangetrokken. Voor dit project is geen budget meer, omdat het een tijdelijke stimulering betrof.¹⁷ Naast het vraagstuk van duurzaamheid is wederkerigheid een thema. Meer dan eens kwam uit de gesprekken naar voren dat sommige vrijwilligers zich meer dan dertig uur per week inzetten. Een te groot beroep op vrijwillige inzet kan ook een risico vormen en is met de toename van de kwetsbare groep mensen geen ondenkbaar scenario. Mensen komen niet meer toe aan betaald werk, of worden overvraagd en werken zichzelf over de kop. Uiteraard moet voorkomen worden dat enthousiaste vrijwilligers zelf in het vangnet belanden. In de casus IJburg Droomt IJburg Doet wordt verder ingegaan op de vraag hoe wederkerigheid vanuit het stadsdeel vorm zou kunnen krijgen.

4.3.3 Inlooph functie

Het feit dat het stadsdeel de huur van ruimtes aan vrijwilligersorganisaties niet meer subsidieert heeft, naast praktische gevolgen voor de vrijwilligersorganisaties, ook gevolgen voor kwetsbare bewoners. In de nieuwe financieringsconstructie ligt er minder nadruk op de inlooph functie van buurtcentra. Dat wil overigens niet zeggen dat alle inlooph functies in het hele stadsdeel verdwijnen: in de Meevaart is een grote ontvangst/inloophruimte en ook in het Brinkhuis, Hoeckhuys en de

Noot 17 Er ligt overigens een nieuwe aanvraag voor om juist naar het werven en matchen van deze vrijwilligers te kijken, in afstemming met centrale stad en de welzijnsorganisaties.

servicepunten is er nog steeds een inloopruimte. Ook in de verbouwingsplannen voor Rumah Kami is voorzien in een inloopruimte.

De matching van vraag en aanbod is een blijvend aandachtspunt, zeker wat betreft kwetsbare groepen die dit niet makkelijk zelf kunnen regelen.

5 Voorbeelden

Van de vele vrijwillige organisaties en bewonersinitiatieven die we in Oost hebben benaderd en gesproken, hebben we er enkele als voorbeeld uitgelicht. De casussen laten zien hoe uiteenlopend de buurtinitiatieven zijn, in omvang en schaal, in focus en doel, in opzet en organisatie.

We kozen MyCoach, Amsteldorp Actief, de Meevaart, Speeltuin Mariotteplein en IJburgDroomt-IJburgDoet. We spraken met initiatiefnemers en gebruikers, denkers en doeners, coördinatoren en deelnemers.

5.1 Het project MyCoach

MyCoach is een coachingproject waarin vrijwillige coaches leerlingen van het Wibautcollege gedurende een periode van drie of vier maanden coachen. De coaching is voor de leerlingen vrijwillig en zij formuleren zelf hun doel.

De initiatiefnemer van MyCoach - stadsdeelbewoner en onder andere werkzaam als zelfstandig gevestigd coach - legde begin 2012 zijn voorstel voor het coachingproject bij het stadsdeel neer. Vanuit zijn ervaringen elders ontwikkelde hij het idee om MBO-leerlingen via externe coaching een steuntje in de rug te geven bij hun prestaties op school, hun persoonlijke ontwikkeling en hun beroepsperspectieven.

Tezelfdertijd was de stage coördinator van het Wibautcollege met het stadsdeel in gesprek over versteviging van de stages. Het stadsdeel was enthousiast over het coachingvoorstel en heeft initiatiefnemer en school met elkaar verbonden, wat tot het huidige project heeft geleid. Inmiddels is ruim een schooljaar lang en in drie trajecten ervaring opgedaan.

De start van het project

De eerste stap bestond uit het werven van coaches bij het stadsdeel. Een aantal ambtenaren kreeg de ruimte om zich als coach voor het project in te zetten. Binnen het Wibautcollege werd bekend gemaakt dat coaching beschikbaar werd voor leerlingen die hiervan gebruik wilden maken.

De projectleider en stagecoördinator zochten vervolgens naar een goede match tussen leerling en coach. Een cruciale schakel in het proces, die als belangrijke succesfactor geldt. Aan deze match wordt de mentor van de leerling toegevoegd. De mentor kent de leerlingen en hun achtergrond goed en hij/zij fungeert als vraagbaak voor leerling en coach, wanneer zich tijdens het traject vragen of knelpunten voordoen of wanneer andere ondersteuning gewenst is.

De school en de leerlingen

Het Wibautcollege biedt opleidingen op MBO-1 en-2 niveau. Het is een school met ongeveer driehonderd leerlingen. De leerlingen werken in kleine groepen en er is veel ruimte voor persoonlijke aandacht. De populatie van de school is gevarieerd, maar kent relatief veel kwetsbare leerlingen met een zwakke achtergrond. De leerlingen lopen gedurende hun hele opleiding twee of drie dagen per week stage. Het vinden en behouden van een goed stageplek en het succesvol

afronden van een stage is voor een deel van de leerlingen lastig. De coach kan hen hierbij ondersteunen.

Wanneer coach en leerling, al dan niet met behulp van de mentor, een plan hebben opgezet, start het traject. Het doel van de coaching varieert en beslaat een of meer van de vier domeinen:

- 1 persoonlijke ontwikkeling – perspectief bieden
- 2 ontwikkeling op sociaal gebied – bijvoorbeeld omgaan met collega's tijdens de stage
- 3 onderwijs – succesvol doorlopen van de school/inzet van kwaliteiten
- 4 cultureel – horizon verbreden: zicht op en ervaring met mogelijkheden en voorzieningen als bibliotheek, theater, etc.

Ontwikkelingen

Na het eerste traject zijn ook coaches uit de buurt bij het project betrokken. De ambtenaren van het stadsdeel die aanvankelijk als coach meewerkten, trekken zich langzaam terug en er is behoefte aan uitbreiding. De coaches nemen deel aan een starttraining en aan intervisie. Training en intervisie werden aanvankelijk gegeven door een extern trainingsbureau. Dat wordt nu overgenomen door docenten van de Hogeschool van Amsterdam. De bijeenkomsten vinden plaats in het stadsdeelkantoor.

In de intervisie wisselen de coaches ervaringen uit en bespreken mogelijke verbeteringen van het project. Eenmaal per jaar is er een netwerkborrel voor mentoren, coaches en coachees, op het stadsdeelkantoor. Dat vinden vooral de leerlingen erg leuk.

In de zomer van 2013 heeft MyCoach een samenwerkingsovereenkomst getekend met het stadsdeel, met de Hogeschool van Amsterdam en met het Wibautcollege. Voorlopig voor een jaar. De rol van het stadsdeel is gedeeltelijke financiering (de projectleider krijgt voor een beperkt aantal uren betaald) en het aanboren van netwerken zoals scholen, bedrijven en andere organisaties die een rol kunnen spelen.

Ervaring van coaches en coachees

Twee stadsdeelbewoners die zich als vrijwillig coach aan MyCoach verbonden – de een heeft een eigen coachbureau en de ander werkt als zzp-er in het volwassenenonderwijs - wilden hun kwaliteiten graag ook inzetten in een maatschappelijk relevant project. Het project MyCoach kwam op hun pad en ze zijn daar enthousiast op ingestapt.

De eerste coachee zocht een stageplaats en een vakantiebaan; een ander was een leerling met taalproblemen die begeleiding kreeg van MyCoach. Beide trajecten zijn succesvol afgerond. Ook voor de coaches waren de ervaringen gedurende dit eerste traject zo positief dat beiden graag langer aan MyCoach verbonden blijven. Alle twee begeleiden ze nu hun tweede coachee. Een van hen ziet voor zichzelf daarnaast ook een rol weggelegd bij de verdere ontwikkeling van het project.

De coaches zien dat het doel dat de leerlingen zichzelf stellen misschien niet altijd wordt gehaald, maar dat wel sprake is van een waardevolle persoonlijke groei van de leerlingen. In het traject stimuleren ze verder het verbeteren van het contact tussen de leerlingen en de buitenwereld, wat hun maatschappelijke kansen vergroot. In die buitenwereld liggen ook in andere zin kansen: ondernemers zouden coaches kunnen leveren en zo de verbinding tussen commerciële en maatschappelijke functies in de wijk kunnen versterken.

5.2 Amsteldorp Actief

Amsteldorp Actief bestaat sinds ongeveer 2006. Het initiatief heeft een informele status en brengt actieve buurtbewoners samen die met elkaar de buurt nog leuker, mooier en schoner willen maken, en waar mogelijk sociale verbanden versterken. Hoewel bij sommige activiteiten ook jongeren betrokken zijn, richt Amsteldorp Actief zich vooral op kwetsbare buurtbewoners. Amsteldorp Actief kent diverse projecten. Aan elk project is een vrijwillige coördinator verbonden, maar de initiatieven komen uit de buurt zelf. Er zijn vijf coördinatoren en inmiddels ongeveer dertig min of meer vaste vrijwilligers bij het initiatief betrokken.

Hoe is het initiatief ontstaan?

Amsteldorp Actief is gestart met een groepje buurtbewoners dat iets wilde doen aan de rommel rond de vuilcontainers. Dat mondde uit in het breder schouwen van de buurt naar zaken die verbeterd konden worden. Ook belden de initiatiefnemers huis-aan-huis aan en bespraken met de bewoners wat zij wilden (laten) aanpakken. Een van de onderwerpen betrof de verwaarloosde tuinen her en der. Enkele buurtbewoners zijn toen aan de slag gegaan om de bewoners die daartoe niet in staat waren te helpen met het onderhoud van hun tuin. Daaruit is in 2009 het project 'Groene Vingers' voortgekomen. Daarmee worden de bewoners geholpen en het verbetert het aanzicht van de buurt.

Door deze activiteit kreeg men (onverwacht) ook zicht op eenzaamheid in de buurt. Dat leverde het initiatief op om twee maal per week koffieochtenden te organiseren. Buurtbewoners treffen elkaar hier, maken een praatje met elkaar en kunnen samen lunchen.

Projecten

Naast 'Groene Vingers' zijn er nog allerlei andere projecten. In het project 'SOEN' – Schoon, Opggeruimd En Netjes – werken buurtbewoners samen aan het schoonhouden en verbeteren van de openbare ruimte. Vanuit dit project lopen er korte lijnen naar de Stadsdeelwerf waar klachten en problemen adequaat worden opgepakt.

Het doel van het project 'Buurtgesprek' is contact te leggen met eenzame of geïsoleerde buurtbewoners. Naast het doorbreken van het isolement door het voeren van gesprekken, doen

vrijwilligers boodschappen met hen, gaan zij samen naar de markt, het tuincentrum, bezoeken samen het buurtcentrum of pikken een terrasje. Daarnaast zijn er dus de vaste koffieochtenden.

Amsteldorp Inter-Actief

Toen de eerste projecten liepen en er een club van actieve vrijwilligers en geïnteresseerde buurtbewoners bij Amsteldorp Actief betrokken raakte, is een website opgezet (<http://www.amsteldorpactief.nl/>). Daar is veel informatie te vinden over de buurt, over buurtbewoners en over activiteiten in de buurt. De website biedt ook een platform voor verhalen van buurtbewoners en een chatbox voor de jongeren. Amsteldorp Actief zit op Facebook en ook via dat kanaal kunnen buurtbewoners informatie met elkaar uitwisselen.

Enkele personen werken op dit moment een idee uit om jongeren met een tablet door de buurt te laten gaan en bewoners op deze manier bekend te maken met het bestaan van Amsteldorp Actief en de website.

Winkelwagen

Binnenkort start een nieuw project: 'Winkelwagen'. Voor ouderen en mensen die slecht ter been zijn rijdt twee maal per week een busje – De Winkelwagen – vanuit Amsteldorp naar een winkelcentrum in de buurt. Eenmaal per week kunnen mensen zich thuis laten ophalen, de andere rit vertrekt vanaf enkele vaste opstapplaatsen in de buurt.

Er rijdt een gastvrouw mee die onderweg vertelt over activiteiten die in de komende periode in Amsteldorp plaats vinden. Verder kunnen mensen op een bulletinbord in de bus oproepen aan buurtbewoners doen, vragen stellen of een aanbod doen.

Het project wordt ondersteund door Dynamo en is samen met deze organisatie en Stadsdeelwerf Oost opgezet.

Amsteldorp Actief en het VSD-beleid

De gespreksgenoten zien in Amsteldorp Actief een VSD-project avant la lettre. Het is kleinschalig en richt zich echt op buurtbewoners en alles is ontstaan vanuit initiatief van de buurt.

Amsteldorp Actief voelt zich zeker gesteund door het stadsdeel, maar ervaart wel dat sinds de introductie van het nieuwe beleid sprake is van opnieuw zoeken naar de nieuwe samenwerkingsvorm.

De betrokkenen bij Amsteldorp Actief zijn de trekkers en de doeners, een medewerker van Dynamo kan zo nodig ondersteuning bieden. Ook in deze samenwerking zoekt men naar een nieuwe relatievorm.

Met het invoeren van het VSD-beleid is geen subsidie meer beschikbaar voor het huren van ruimte. Dat kan een knelpunt op gaan leveren, omdat het gebruik van de ruimten in het Hoeckhuys in de toekomst wellicht niet meer mogelijk is. Het stadsdeel voert gesprekken met meerder partijen om ook Amsteldorp actief weer een plek te geven binnen de bestaande locaties,

Amsteldorp Actief en het VSD-beleid

Voor het project Winkelwagen is subsidie van het stadsdeel beschikbaar. Voor het project Groene Vingers krijgt men financiële ondersteuning van de woningcorporatie.

Het effect van de introductie van het VSD-beleid ziet men vooral in financiële aspecten terug – lees: minder ondersteuning. De werkwijze binnen Amsteldorp Actief is niet veranderd.

Amsteldorp Actief is een informele organisatie, geen formeel rechtspersoon, en kan vanuit die positie zelf geen subsidie aanvragen. Dat loopt via het wijkopbouworgaan. Inhoudelijk formuleert Amsteldorp Actief de aanvraag, formeel wordt deze door het wijkopbouworgaan ingediend. Hoewel een dergelijke constructie bij Amsteldorp Actief geen problemen oplevert, ziet men dit wel als een mogelijk knelpunt voor andere bewonersinitiatieven die op eigen houtje een activiteit of een project willen opstarten.

5.3 De Meevaart – Meevaart Community

<http://meevaart.nl/ruimtes>

De Meevaart is een huis van de buurt, het herbergt een keur aan gebruikersgroepen die eenmalig, tijdelijk of duurzaam gebruik maken van de ruimtes die het pand in de Indische Buurt beschikbaar heeft. Al vrij snel na de opening heeft de Meevaart Community zich gevormd. Dit is een los-vast verband van buurtbewoners die in allerlei groeperingen en op allerlei manieren gebruik maken van

de ruimten in het pand. Theater, sport, creativiteit, bijeenkomsten, cursussen en workshops, etc. voor jong en oud. Gebruikersgroepen hebben geen vaste 'eigen' ruimte, en alleen voor wie concrete activiteiten uitvoert, is ruimte beschikbaar. Hierop zijn twee uitzonderingen: Atelier K&K heeft al bij de start op verzoek van het stadsdeel een permanente ruimte toegewezen gekregen, terwijl Dream Support een kleine kantoorruimte in gebruik heeft.

De Meevaart

Het pand is in december 2011 in gebruik genomen. Direct bij de start klopten diverse groepen aan bij de Meevaart om daar gebruik van de beschikbare ruimten te maken. De ruimtes die ze tot dan toe in gebruik hadden, waren deels gesloten of om andere redenen niet meer toegankelijk. Het pand Meevaart is in opdracht van het stadsdeel gerenoveerd tot huis van de wijk. Omdat ook de gebruikers van het pand Karrewiel dakloos dreigden te worden, hebben zij hun bestuur gevraagd om een poging te doen om de Meevaart in beheer te nemen. Het 'oude' bestuur van het Karrewiel ontwikkelde zich tot het nieuwe, tijdelijke, bestuur van de Stichting Meevaart Ontwikkelgroep. De Ontwikkelgroep heeft een plan ontwikkeld voor het gebruik van het pand en is in gesprek gegaan met het stadsdeel. In 2011 ging het stadsdeel akkoord met het in beheer geven van het pand aan de Stichting. De eerste initiatieven liepen ongeveer parallel aan het veranderde sociaal beleid van het stadsdeel. Dat gaf ruimte voor een sociaal experiment.

Meevaart Ontwikkelgroep

Het bestuur van de Stichting Ontwikkelgroep Meevaart is de formele contractpartij voor het stadsdeel en zij huurt het pand. Het bestuur is gevormd uit deskundige bewoners: twee uit de buurt en een van elders. Een belangrijk doel van het bestuur is zichzelf op te heffen en het beheer aan de buurtbewoners over te dragen. De Meevaart is van en voor de buurt. Onderzocht wordt of een coöperatieve verenigingsvorm zou kunnen aansluiten bij de gedachte achter de Meevaart en Meevaart Community. Inmiddels zijn zo'n vijftig buurtbewoners op allerlei manieren betrokken bij de voorbereidingen van de overdracht van de subsidierelatie aan de buurt. Zij zoeken naar een vorm die recht doet aan het gezamenlijke belang van de buurt, waarin ruimte is voor uiteenlopende visies en standpunten van buurtbewoners en gebruikers. Men is ervoor beducht dat overname door een beperkt aantal gebruikersgroepen gaat plaatsvinden; dat zou de neiging tot toe-eigening van de Meevaart aan de eigen groep in de hand werken en de openheid van de Meevaart ondermijnen.

Organisatie van de Meevaart

De organisatiestructuur binnen de Meevaart is niet vergelijkbaar met die van een klassieke reguliere organisatie. Deels als keuze, deels als gevolg van het beperkte budget wordt het beheer verzorgd door zzp-ers, medewerkers van Pantar, vrijwilligers in opleiding, 'gewone' vrijwilligers en bijdragende organisaties. Activiteiten worden niet door de Meevaart uitgevoerd, maar door gebruikersgroepen, bewoners en netwerken vanuit de Meevaart Community.

Alleen voor klussen die bijzondere deskundigheid vragen werken enkele (deels) betaalde krachten in het pand (boekhouding bijvoorbeeld). Van ondernemers die binnen de Meevaart geld verdienen wordt gevraagd als tegenprestatie ook gratis uren in Meevaart Community te steken.

Gebruikers van de Meevaart

De gebruikers van de Meevaart bestaan voor ongeveer 70% uit de doelgroepen van het VSD-beleid: buurtbewoners die bouwen of deelnemen aan de civil society en mensen die tot de kwetsbare groepen behoren; bewoners uit de Indische Buurt en de Dapperbuurt. Buurtinitiatieven die geen subsidie ontvangen mogen kosteloos gebruik maken van een ruimte. Vervult een dergelijk initiatief een belangrijke maatschappelijke functie waarvoor het subsidie ontvangt waarin rekening is gehouden met het betalen van huur, dan kan de Meevaart een vergoeding vragen voor het gebruik van een ruimte. Daarnaast kunnen ook anderen gebruik van de ruimten maken. Zo zijn er ook buurtondernemers en zzp-ers die betaalde diensten verlenen; van hen wordt vaak wel een vergoeding gevraagd. Dat geldt ook voor organisaties van buiten de buurt. Bij de reservering van ruimten gaan activiteiten die de integratie (tussen uiteenlopende doelgroepen) bevorderen in principe altijd voor. Activiteiten die door vrijwilligers worden georganiseerd hebben in principe voorrang op commerciële activiteiten.

Welke activiteiten binnen de Meevaart worden georganiseerd, is verder uitsluitend aan de buurtbewoners zelf. Ook het beheer van de Meevaart ligt in belangrijke mate in handen van de buurtbewoners.

Bijzonder is dat er eigenlijk niemand is die een totaal overzicht heeft van wat er allemaal in de Meevaart gebeurt. Dat is steeds anders en er zijn steeds weer nieuwe initiatieven en nieuwe gebruikers(groepen). Er is dus geen activiteitenplan waar je kan bekijken wat het aanbod is.

Leer-werktraject

MBO-2 leerlingen Facilitair Medewerker kunnen in de Meevaart hun opleiding volgen. De opleiding wordt door het RegioCollege (Zaandam) verzorgd, in de Meevaart. De verplichte stage vindt in dit gebouw en in het gebouw de Evenaar plaats. De leerlingen dragen bij aan professionalisering van de dienstverlening op het gebied van horeca en beheer.

Openheid

De Meevaart is 90 uur per week, 48 weken per jaar geopend. Iedereen kan altijd inlopen en zonder iets te hoeven regelen gebruik maken van de open ruimte op de begane grond. Hier staan lange (werk)tafels, banken en zitjes en een bar waar men tegen schappelijke prijzen diverse consumpties kan verkrijgen. Aan deze ruimte grenst een goed onderhouden tuin, toegankelijk voor rolstoelgebruikers. In het hele pand is Wifi beschikbaar en aan de tafels zijn regelmatig buurtbewoners achter hun laptop aan te treffen.

Het aanvragen van een ruimte geschiedt in principe via de website. Daar kunnen buurtbewoners een formulier invullen en een ruimte aanvragen voor hun activiteit. Mensen die bij het beheer betrokken zijn bekijken het initiatief. Lijkt dit erg op een initiatief dat al gebruik maakt van De Meevaart dan wordt voorgesteld om contact te leggen en te bekijken of samenwerken zou kunnen. Dat is eens te meer aan de orde als er op dat moment geen ruimte beschikbaar is. Het werven van deelnemers moeten de initiatiefnemers zelf doen. Voorwaarde is wel dat activiteiten voor iedereen toegankelijk zijn. Gebruikersgroepen kunnen geen claim op een ruimte leggen.

De Meevaart en het VSD-beleid

Bij de Meevaart en het VSD-beleid gaat het eigenlijk om twee kanten van eenzelfde medaille. Er is in de Meevaart niemand bezig 'het VSD-beleid uit te voeren', maar de enorme impuls die de Meevaart geeft aan het betrekken en actief worden van buurtbewoners past naadloos in het VSD-beleid. De Meevaart heeft veel aandacht voor kwetsbare buurtbewoners en stimuleert de samenwerking tussen organisaties en het gezamenlijk uitvoeren van gelijksoortige activiteiten. Het feit dat er binnen het VSD-beleid geen huisvestingsvergoeding meer is voor gebruikersgroepen dwingt tot een andere werkwijze. Mensen moeten nu eerst tot actie komen en anderen betrekken en daarna kan men een beroep op ruimte doen. Deze nieuwe werkwijze leidt tot veel meer concrete activiteit. Ook het feit dat men anderen 'mee moet zien te krijgen' helpt om netwerken op te bouwen en betrokkenheid te laten ontstaan. De buurt moet het samen doen.

Omdat de ruimtebehoefte groter is dan wat de Meevaart kan herbergen, zoekt het bestuur naar uitbreiding van mogelijkheden door samenwerking met andere organisaties en maatschappelijke vastgoed in de buurt. Nadrukkelijk wordt ook meer verbinding gezocht met de buurt.

De Meevaart ontvangt subsidie van het stadsdeel. Er vindt regelmatig overleg tussen de Meevaart en het stadsdeel plaats. Het gegeven dat de Meevaart in permanente ontwikkeling is, is vanuit het gestructureerde denken van het stadsdeel - dat met jaarbegrotingen werkt -, nieuw en soms lastig. De Meevaart geeft ruimte aan een proces en garandeert geen resultaten. 'De lichte structuur van de communities, het open karakter en het ontbreken van leiders die kunnen en mogen spreken namens allen, betekent dat we een moeilijke partner zijn voor meer gestructureerde partijen zoals een lokale overheid.' Overleg vindt onder andere plaats over een nieuwe invulling van de subsidierelatie. De Meevaart wil kunnen groeien, maar ook van koers kunnen veranderen, als de ontwikkelingen en de praktijk in de buurt daar om vraagt.

5.4 Speelplein Mariotteplein

De herrijzenis van de speeltuin

Dankzij het initiatief van enkele actieve omwonenden wordt er op speeltuin Mariotteplein weer volop gespeeld en is het er weer schoon en levendig.

De speeltuin was ooit in beheer van Dynamo. Dynamo trok zich echter terug uit het speeltuinwerk en het plein werd aan zijn lot overgelaten. In de jaren die volgden verloederde de speeltuin steeds meer. Het terrein vervuilde, zag er onverzorgd uit, toestellen gingen kapot, speelgoed werd niet meer uitgeleend, het toilet was gesloten en ouders en kinderen voelden zich steeds minder tot de speeltuin aangetrokken. 'Het werd echt een dooie boel', volgens de buurtbewoners die het initiatief namen om het proces te keren.

Het initiatief van de buurt

Omwonenden van het plein keken naar een steeds verder afbrokkelende speeltuin waar wiet-rokende hangjongeren voor de nog overgebleven spelende kinderen een onveilige situatie creëerden. 'Herfst 2012 was het echt een chaos. Het speelterrein was van niemand meer, niemand voelde zich eigenaar.'

Dat was de situatie toen vier buurvrouwen in actie kwamen en naar het stadsdeel stapten met een voorstel om het beheer gedeeltelijk over te nemen. De eerste reacties waren niet erg bemoedigend maar na volhardend contact zoeken kwam na verloop van tijd het overleg toch op gang. Ondertussen hadden de initiatiefnemers (met medeweten van het stadsdeel) het huisje op de speeltuin 'gekraakt' en provisorisch ingericht, zodat het toilet weer gebruikt kon worden en speelmateriaal weer kon worden uitgeleend. Maar de speeltuin was hard aan een opknapbeurt toe.

Overeenkomst tussen buurt en stadsdeel

De initiatiefnemers boden het stadsdeel aan om te helpen de speeltuin weer te laten functioneren. Het stadsdeel reageerde daarop in eerste instantie met 'maak maar een plan' en 'mobiliseer de buurt'. Vooral wilde het stadsdeel in het plan zien wat de buurt concreet wilde inzetten en doen en hoe zij de verbetering van de speeltuin voor zich zag. De buurtbewoners op hun beurt vroegen het stadsdeel zorg te dragen voor een schone, hele en veilige speelgelegenheid.

In februari 2013 hebben de initiatiefnemers een 'opschoondag' georganiseerd, waar zo'n zestig buurtbewoners - ouders en kinderen, in stromende regen - aan mee deden. Ondertussen werkte men aan het toekomstplan, dat in april tijdens de feestelijke heropening van de speeltuin aan de wethouder werd aangeboden. Het plan is in een kleurige flyer vastgelegd. Het stadsdeel reageerde welwillend en in mei werd de overeenkomst tussen de initiatiefnemers en het stadsdeel getekend.

Daarin is inderdaad vastgelegd dat het stadsdeel verantwoordelijk is voor schoon, heel en veilig en dat de initiatiefnemers het speeltuinhuisje bemensen, zorg dragen voor het open houden van het toilet, pleisters plakken, speelgoed uitlenen en innemen, koffie, thee en limonade verkopen en de volle vuilnisbakken legen. De nieuwe beheerders houden vrijwillig toezicht en spreken hangjongeren en anderen die niet op de gewenste manier gebruik maken van het speeltuin daarop aan. Twee maal per jaar organiseert de initiatiefgroep een schoonmaak- of onderhoudsdag.

Eind september 2013 organiseerden de initiatiefnemers het Mariotteplein-feest, waar naar schatting zo'n duizend mensen op af kwamen. Tijdens die dag staken minstens twintig bewoners de handen uit de mouwen om van hout van gekapte iepen uit de buurt een enorme picknicktafel met banken te maken.

Betrokkenheid van de buurt

De buurt wordt van de ontwikkelingen op het Mariotteplein op de hoogte gesteld door de verspreiding van flyers, door het ophangen van posters in scholen en bij middenstanders, en via Facebook. De vier initiatiefnemers spreken verder veel buurtbewoners en vertellen hen over het initiatief. De vrijwilligerslijst van de speeltuin telt inmiddels vijfendertig personen, waarvan de een uiteraard actiever is dan de ander.

Een deel van het speelterrein wordt in beslag genomen door een verhard sportveld. Hiervan maken onder andere scholen uit de buurt gebruik voor het organiseren van voetbalwedstrijdjes voor jongere kinderen. Dit is al jaren zo en daarin is niets veranderd. De scholen overleggen wel met de beheergroep, zodat zij weten wat er is gepland.

De toekomst

Inmiddels overleggen initiatiefnemers en stadsdeel structureel samen over goed onderhoud en over mogelijkheden om nieuwe speeltoestellen aan te schaffen.

De speeltuin gaat meedoen aan het fruit- en notenbomen en -struikenplan waarbij het stadsdeel en ook Hogeschool Wageningen betrokken zijn. Komend jaar worden bomen en struiken gepland. Het stadsdeel zal nieuw gras zaaien.

De initiatiefnemers denken nu na over een toekomstige organisatievorm die voor het bewonersbeheer van de speeltuin handig en werkbaar is.

Ook bekijkt de initiatiefgroep of er door andere partijen nieuwe sport- of spelactiviteiten op het plein georganiseerd zouden kunnen worden, of bijvoorbeeld knutselworkshops.

Het succes

De speeltuin is drie dagen per week bemenst. Ook op de overige dagen kan iedereen de speeltuin in – het hek is altijd open – maar dan is er niet altijd iemand in het speeltuinhuisje. Dan is het toilet gesloten en kan geen speelgoed geleend worden.

De speeltuin wordt intensief gebruikt. Er komen zelfs ouders en kinderen van buiten de wijk en ouders en kinderen blijven ook veel langer in de speeltuin. Kinderen en ouders helpen mee om de speeltuin netjes en schoon te houden.

De initiatiefnemers krijgen veel enthousiaste reacties en complimenten uit de buurt.

De overlast van de hangjongeren is verminderd, vooral overdag is het op de speeltuin nu rustig en veilig.

Financiën

De onderhouds- en beheerkosten zijn voor het stadsdeel, die ook gas, water en licht betaalt. De beheergroep genereert een bescheiden eigen budget door de verkoop van koffie, thee, limonade en ijsjes. Ook ontvangen ze bijdragen uit de buurt in de vorm van goederen, bijvoorbeeld speelgoed, maar soms ook in de vorm van een gift. Hiermee kunnen schoonmaakartikelen en nieuw speelgoed worden gekocht en klein onderhoud of verbeteringen worden uitgevoerd. Ook flyers en posters worden daarvan betaald en het biedt een basis voor de feesten die zijn georganiseerd.

Naar aanleiding van een artikel in Het Parool meldden drie aanbieders zich voor de levering van een gratis vriezer voor de ijsjes.

Samenwerking met het stadsdeel

De eerste ervaringen van de initiatiefneemsters met het stadsdeel waren niet bemoedigend. De eerste reacties waren nogal afhoudend. Het heeft hen heel wat doorzettingsvermogen gekost om het stadsdeel mee te krijgen met de ideeën die er over de toekomst van het speelplein bij hen leefden. Die houding is later omgeslagen naar een constructieve samenwerking, waarin nu regelmatig wordt overlegd over onderhoud en beheer.

Hoewel het deze buurtbewoners uiteindelijk goed is gelukt om ondersteuning van het stadsdeel te krijgen, geven zij wel een signaal af dat aan de huidige benadering risico's kleven. Dat je een formeel plan moet opstellen kan voor sommige bewonersinitiatieven een struikelblok zijn. Dat brengt een risico op mislukken met zich mee. Bovendien moet je de weg binnen de gemeente kennen en je moet ook maar net weten dat er een participatiemakelaar is die je kan ondersteunen. Tot slot blijkt het veel tijd te kosten om het beheer zelf uit te voeren, buurtgenoten te mobiliseren, de communicatie te verzorgen en overleg te voeren. Die tijd en energie moeten er zijn.

De ervaringen van een buurtbewoner en vrijwilliger

Een buurtbewoner vertelt met veel enthousiasme over het initiatief van de vier vrouwen om de speeltuin nieuw leven in te blazen en de enorme positieve impuls die hiervan is uitgegaan. Hij woont al jaren in de buurt en heeft zich direct na de oproep aangemeld als vrijwilliger om in wisseldiensten op de speeltuin aanwezig te zijn. Ook hij vertelt hoe zeer het Mariotteplein-feest, dat aan het eind van de zomer door de initiatiefnemers was georganiseerd, heeft bijgedragen aan een goed buurtgevoel. 'Het was supergezellig, zo bijzonder, een top sfeer.' De speeltuin geeft aanleiding om elkaar te zien en te spreken. Het effect van alle activiteiten is dat menigeen ervaart geen 'vreemde' in de buurt meer te zijn, waar mensen min of meer langs elkaar heen leven, maar veel meer het gevoel te hebben in een buurt te leven waar vertrouwdsheid en openheid zijn ontstaan. Mensen spreken elkaar makkelijker aan, groeten elkaar meer, 'er is mildheid ontstaan'.

Het initiatief rond de speeltuin is de motor geweest voor meer initiatieven in de buurt. In zijn eigen straat heeft hij samen met enkele burens het plantsoentje voor hun woningen aangepakt. Samen hebben ze een plan voor aanpassing van het plantsoen aan het stadsdeel voorgelegd, waar slagvaardig door het stadsdeel op is gereageerd. Binnen de kortste keren was iemand van het stadsdeel present om de oude verlopen begroeiing te verwijderen. De bewoners hebben daarna zelf graszoden gekocht en gelegd. Met het stadsdeel is afgesproken dat de bewoners ook zelf zorg dragen voor het beheer. Een geslaagde actie die, behalve een beter aanzien, ook heeft geleid tot veel meer contact tussen burens in de straat. 'Ik ken ineens iedereen'. Deze actie heeft ook weer geleid tot diverse andere bewonersinitiatieven in de buurt.

Terugkomend op het succes van het Mariotteplein-initiatief: 'Als wij in onze eigen straat een kaarsje hebben aangestoken, dan hebben de initiatiefnemers van de speeltuin een kampvuur gemaakt'. Iedereen is dan ook heel blij dat het stadsdeel deze activiteiten mogelijk heeft gemaakt. Zonder er veel geld in te hoeven steken. De ervaringen in de buurt laten overtuigend zien hoe waardevol het is als de gemeente al die kleine initiatieven mogelijk maakt. Geen grote gebaren en grote investeringen waarvan onduidelijk is wat er met het geld gebeurt, maar ruimte geven aan al die kleine acties, zaadjes, die tot wasdom kunnen komen. 'Het is belangrijk dat de gemeente goed blijft luisteren, de behoefte bij de bewoners 'verstaat' en mee denkt met de buurt'. De adequate manier waarop het stadsdeel op het verzoek van hem en zijn burens heeft gereageerd werkt enorm motiverend, 'zo zou het altijd moeten gaan'.

5.5 IJburg Droomt IJburg Doet

De casus: vier enthousiaste IJburgers die andere IJburgers met nieuwe initiatieven willen faciliteren. Op een dinsdagavond zitten ze van acht tot half elf bij elkaar om te vertellen over hun ervaringen met de avonden van IJburg Droomt IJburg Doet en te reflecteren op de toekomst.

Hoe het begon

Eén van de eerste honderd IJburgers en al vanaf het begin actief, werkte onder andere voor IJburg TV en voor stichting Theatraal IJburg. In 2008 schreef zij een boek over het nieuwe stadsdeel (*Op IJburg*, 2008). De functie marktleider kwam voort uit het project 'IJburg: Wijk zonder scheidslijnen'. De functie van marktleider werd gefinancierd door woningbouwcorporaties, ontwikkelaars, het stadsdeel Zeeburg, OGA/gemeente Amsterdam en zorgorganisaties. Via hun werkzaamheden kwamen de buurtbewoonster en de marktleider met elkaar in contact.

Eerste bijeenkomst

Op de eerste bijeenkomst van 'IJDID' waren zo'n dertig mensen aanwezig. 'Ons idee was dat iedereen zijn of haar droom voor IJburg kon vertellen. We moesten eerst nog wat zoeken naar de vorm. De eerste bijeenkomst waren we alleen maar aan het voorstellen en toen was de bijeenkomst al voorbij!' De tweede bijeenkomst heeft IJDID toen anders ingestoken; na een korte inleiding gingen de mensen in groepjes uit elkaar. Veel mensen die op de eerste bijeenkomst afkwamen, waren bekenden. Een paar mensen wisten via de kerk van de bijeenkomst en via de marktleider waren een paar ambtenaren aanwezig. Vanaf het begin streefde IJDID al naar een mix van bewoners, ondernemers en professionals. De initiatiefnemers wilden geen 'geklag over

zwerfvuil en hondenpoep', maar inspirerende avonden waarop draagvlak voor initiatieven in de buurt kon worden gezocht.

De formule

Elk jaar organiseert IJDIJD twee à drie bijeenkomsten. Op een bijeenkomst zijn gemiddeld veertig tot vijftig mensen aanwezig en presenteren zo'n zes mensen hun idee op de zeepkist. Twee maanden voorafgaand aan een bijeenkomst komt een voorbereidingsgroep van ongeveer vijf personen bij elkaar om te bespreken wat leeft en wat een geschikte locatie op IJburg is. De Participatiemakelaar schuift bij deze voorbereidingsgroep ook aan. 'Het is altijd hetzelfde; het eerste half uur denken we 'er is niks nieuws' en aan het eind van de avond hebben we een hele lijst met namen van mensen die wij kennen die met een idee rondlopen.' In de voorbereidingsgroep worden de taken verdeeld en spreken de mensen van IJDIJD af wie welk initiatief benadert. Via lokale kranten en Facebook communiceert IJDIJD over de volgende bijeenkomst. Om de continuïteit te bewaken, staat voorafgaand aan de bijeenkomst de datum voor de volgende bijeenkomst al vast. Deze datum wordt aan het eind van de bijeenkomst altijd aangekondigd, 'maar het is niet zo dat iedereen dan de agenda trekt'. In de voorbereidingsgroep rijst soms de vraag of het niet tijd wordt dat andere bewoners actiever worden in de voorbereiding.

Afspiegeling

De aanwezige IJDIJD-betrokkenen denken dat niet iedere IJburger zich thuis zal voelen op de bijeenkomsten. 'De mensen die op de avonden afkomen zijn geen afspiegeling van de mensen die op IJburg wonen. Veel van hen zijn tussen de dertig en de veertig jaar oud. Er komt vrijwel nooit iemand van twintig en nooit iemand van tachtig en er zijn weinig mensen van andere culturen.' 'Sommige mensen zullen de avonden als laagdrempelig ervaren, omdat de insteek is dat iedereen met elkaar in gesprek kan gaan. Voor andere mensen is dat misschien juist een drempel; het idee is wel dat mensen zich actief opstellen, ook op de avond zelf. We zijn wel eens 'een GroenLinks club' genoemd, maar dat zijn we niet. We willen er ook voor andere bewoners zijn.'

Kwetsbare groepen

'We weten nog niet precies hoe we andere bewoners kunnen betrekken, maar door de avonden op bepaalde locaties te organiseren, of de zeepkist aan mensen met specifieke ideeën te bieden, bereiken we de kwetsbare mensen op IJburg wel via een omweggetje.' In mei 2013 organiseerde IJDIJD een bijeenkomst bij stichting Omega. Een locatie waar dagbesteding voor meervoudig gehandicapten wordt aangeboden.'

'Stichting Omega wilde graag een ruimte beschikbaar stellen en wilde de aanwezigen ook voorleggen hoe zij meer verbinding met de wijk zouden kunnen leggen. Daarvoor zijn we eens bij woongroep Shravan geweest op Steigereiland. Ook vanuit GAS – een mobiel, met de leegstand meeverhuizend theaterpodium – hebben we geprobeerd kwetsbare burgers te betrekken, zo hebben we voor een Vinyl-avond (een avond waarop iedereen oude lp's meeneemt) eens mensen uit een buddy-project uitgenodigd. Helaas kwamen op deze avond toch weinig nieuwe mensen af.'

Versnellingskamer

Via een bepaalde methodiek worden de ideeën die op de zeepkist gepresenteerd worden, op de avond zelf al verder gebracht. De vraag of het aantal ideeën voor IJburg de afgelopen jaren is toegenomen, is moeilijk te beantwoorden. 'Ik vind het opvallend dat er elke bijeenkomst weer

zoveel nieuwe ideeën zijn, maar het aantal inwoners op IJburg neemt natuurlijk ook toe. Ik heb het gevoel dat het aantal initiatieven per hoofd gelijk is gebleven.' 'Het is nu ook moeilijker om het overzicht te krijgen, ik denk dat er veel gebeurt waar wij niet vanaf weten. Als je ziet hoeveel er op Hallo IJburg (www.halloijburg.nl) staat, het is bijna teveel!'

Hoeveel dromen van de IJDIJD-avonden zijn inmiddels uitgevoerd? De aanwezigen denken dat dat er zo'n dertigtal zijn. Voorbeelden zijn Ring-Ring, de FlexBieb, de Sinterklaasintoelt, GAS, In de Buurt Van Geluk en Kavel 1 en Kavel 5.

'Dat deze initiatieven zijn gelukt is niet één op één naar IJDIJD terug te leiden, maar wij bieden mensen met een idee een platform en soms volgt de bevestiging dat het een leuk idee is of nieuwe relevante contacten. En mensen uit de buurt vragen nog eens: 'Goh, hoe staat het ermee? Dat helpt denk ik wel.'

Voorbeeld: Ring-Ring

Initiatiefneemster Ring-Ring: 'De eerste keer dat ik op een avond van IJburg Droomt IJburg Doet aanwezig was, was echt een openbaring. Die energie die daar hing was echt ongelooflijk! Ik vind het moeilijk om het concreet te maken, maar iedereen kan zijn verhaal doen, iedereen is heel positief en opbouwend. Een aantal bewoners vertelde heel enthousiast over een eigen project en toen dacht ik 'Dit zijn eigenlijk heel normale mensen', de mogelijkheid om zelf iets te doen, kwam hiermee veel dichterbij. Het was een duwtje in de richting. Na deze bijeenkomst heb ik mijn idee voor Ring-Ring verder uitgewerkt en mijn plannen op de zesde bijeenkomst van IJburg Droom IJburg Doet gepresenteerd. Ring-Ring moet een vliegwiel worden voor een energieke samenleving.¹⁸ Dit is toch een stap verder in de richting van realisatie. Doordat je je plannen uitspreekt dwing je jezelf door te gaan in het proces. De mensen met wie ik op deze avond door heb gesproken, waren heel enthousiast over mijn plannen. De participatiemakelaar van het stadsdeel was ook aanwezig en zij heeft mij geholpen met het verkennen van mogelijkheden voor financiering vanuit het stadsdeel. Ik had een beetje geld nodig om te beginnen en dat heb ik ook gekregen. Daar vind ik heel bijzonder. Er zit toch een risico in het financieren van zo'n idee; je weet niet vooraf of het lukt. En dat risico hebben zij genomen.

Marktmeesters en luisteraars

Wat betekent het stadsdeel voor een initiatief als IJDIJD? 'IJDIJD wordt niet gefinancierd, door niemand. We zouden elk jaar aanspraak kunnen doen op € 1.000 vanuit het stadsdeel. Dit hebben we al een paar keer aangeboden gekregen via de participatiemakelaar, maar tot nu toe hebben we het altijd afgeslagen. Als we zelf koffie en thee regelen en gratis gebruik kunnen maken van een locatie, dan hebben we geen geld nodig.' De aanwezigen vinden het wel erg jammer dat de rol van marktmeester wegbezuinigd is. 'De combinatie van een participatiemakelaar en een marktmeester is heel belangrijk. De participatiemakelaar heeft veel connecties binnen het stadsdeel en kan daar makkelijk doorverwijzen en weet goed wat leeft in de politiek. De marktmeester is slagvaardiger, dat is iemand uit de buurt die door alle partijen betaald wordt en daarmee van iedereen en van niemand.' 'Veel bewoners vonden elkaar via de marktmeester en dat versterkt de civil society.' 'En een marktmeester heeft geen dubbele agenda, die denkt niet: 'Hoe vertel ik dit aan mijn wethouder?' Dit is volgens alle aanwezigen een tip voor het stadsdeel; het stadsdeel kan zich het beste opstellen als luisteraar en als schepper van voorwaarden. Bewonersavonden kunnen het best geleid worden door bewoners zelf, in plaats van deze te structureren via de logica van het

Noot 18 Voor informatie over Ring-Ring zie: www.ring-ring.nu

stadsdeel. Op deze manier stellen bewoners zich ook actiever op. De bewonersavond op Steigereiland die door een buurtbewoner voorgezeten werd, is hier een goed voorbeeld van. 'Het viel me op dat bewoners dan niet gelijk naar het stadsdeel wijzen, maar nadenken over wat zij zelf zouden kunnen betekenen.'

Continuïteit door wederkerigheid

Speelt geld dan geen rol voor een initiatief als IJDIJD? Integendeel. 'Laatst werd ik geïnterviewd door Metro over de buurtbegroting en noemde ik de naam van de wethouder. Voor de wethouder is dat leuk, gratis PR. De gemeente Rotterdam wilde toen meer weten over dit initiatief. Vervolgens zit ik weer een hele ochtend onbetaald naast drie betaalde ambtenaren over dit initiatief te vertellen. Op een gegeven moment houdt dit op, ik heb behoefte aan erkenning.' Ook vanuit de FlexBieb ervaart men af en toe ongelijke verhoudingen: 'Ook ik zit geregeld onbetaald te overleggen met mensen die wel betaald worden, zoals wethouders en mensen van de OBA. Voor ons is samenwerking met zulke partijen interessant danwel belangrijk, maar ik moet ook ergens van leven, kan niet al te vaak gratis komen opdragen.' Kansen om vrijwilligers iets terug te geven worden volgens de aanwezigen gemist. 'Stichting Omega heeft via het stadsdeel subsidie aangevraagd om haar ambitie om verbinding met de wijk te leggen, uit te werken. Er werd toen een actieve vrijwilliger naar voren geschoven als geschikte freelancer. Als dit via het stadsdeel had moeten lopen, was dit volgens een officieel aanbestedingstrajecten gegaan. Met zoveel informele inzet is het niet logisch om opeens de formele weg te bewandelen.'

Antwoord op de toekomst: voor en door vrijwilligers

Hoe kan het stadsdeel met het vraagstuk van wederkerigheid omgaan? Het stadsdeel zou vrijwilligers kunnen faciliteren om samen een antwoord op deze vraag te formuleren. Men geeft aan tegen een vergoeding hierover wel een aantal bijeenkomsten te willen organiseren. Vertegenwoordigers van het stadsdeel kunnen op die bijeenkomsten wel aanwezig zijn, maar het antwoord moet van onderop komen. Alle aanwezigen zien dit idee wel zitten. Dit zou een vorm van erkenning kunnen zijn voor de mensen die zich nu al hard inzetten en het zou de duurzaamheid van bestaande initiatieven kunnen vergroten.

De FlexBieb: afbeelding: www.halloijburg.nl

6 Conclusies

6.1 Inleiding

Veel initiatieven

Het Amsterdamse Stadsdeel Oost is met de Versterking van het Sociaal Domein flink in beweging. We zijn onder de indruk van de vele initiatieven en activiteiten die in de buurten bloeien en de vele enthousiaste buurtbewoners en buurtondernemers die we tegen kwamen. De initiatieven lopen uiteen van kleinschalige activiteiten als samen koffiedrinken en het samen opknappen van een plantsoentje in de straat, tot veel bredere initiatieven als IJburg Droomt IJburg Doet en een ontwikkeling als die van bijvoorbeeld de Meevaart, waar veel activiteiten en initiatieven samenkomen. De civil society in Oost bloeit en heeft vele gezichten.

In dit korte en snelle externe onderzoek van bureau DSP-groep naar de stand van zaken in het sociaal domein en het stadsdeelbeleid op het terrein 'Versterking Sociaal Domein' (VSD), gaven veel respondenten voorbeelden van nieuwe samenwerkingsverbanden tussen professionele en vrijwilligersorganisaties, tussen ondernemers en buurtbewoners en tussen actieve buurtgroepjes onderling. Al die kriskras dwarsverbanden die er in de buurten bestaan en ontstaan, geven het beeld van een stadsdeel in beweging. Het laat zien hoeveel 'zelfredzaamheid' en 'eigen kracht' er in Oost is en hoeveel buurtbewoners zich betrokken voelen bij het samen vorm geven aan een leefbare wijk.

Al veel bereikt

Uit het grote enthousiasme dat we tegenkwamen - en uit de vele voorbeelden van succesvolle initiatieven - spreekt de verwachting dat deze trend zich wel voort zal zetten. Als de ruimte daarvoor beschikbaar is en blijft, rolt de ingezette beweging zeker door. Bij de organisaties die we spraken wordt het motto van het stadsdeel 'van zorgen voor naar zorgen dat' goed begrepen en over het algemeen waren de respondenten die we spraken (50 interviews en 5 cases) tevreden over de samenwerking met het stadsdeel, waarbij we wel vernamen dat deze samenwerking in de beginfase niet altijd even soepel verliep.

Er is in het kader van VSB-beleid al veel gedaan. De subsidieregels zijn veranderd en – mede daardoor – is het accommodatiebeleid op de schop gegaan, het stadsdeel is sterker in een faciliterende rol gaan optreden (minder regisserend en minder aanbodgericht), de drempel naar het stadsdeel voor buurtbewoners is flink verlaagd en het vertrouwen is verbeterd waarbij de gebiedsmanagers en participatiemakelaars een belangrijke rol vervullen naast de welzijnsinstellingen (Civic, Dynamo en ViiA). De buurten zijn in beweging en we constateerden dat projecten zich meer en meer richten op wat er lokaal leeft en waar lokaal behoefte aan is waarbij samenwerking, zelfbestuur en zelfbeheer een belangrijke thema's zijn.

Bredere ontwikkeling

De beweging in Oost past binnen een bredere totale maatschappelijke ontwikkeling, waarin bewoners (al dan niet gedwongen door bezuinigingen) het heft in eigen hand nemen en lokaal - in

de wijk, buurt, straat en soms zelfs portiek - samen vorm willen geven aan een leefbare en zorgzame buurt¹⁹.

In hoeverre in stadsdeel Oost al die buurt- en bewonersinitiatieven voortkomen uit het veranderde sociaal beleid van het stadsdeel valt lastig te zeggen. Zowel van gevestigde (welzijns)instellingen als van diverse vrijwilligersinitiatieven kregen we reacties dat het om een beweging gaat die soms redelijk los staat van het VSD-stadsdeelbeleid en soms al jaren eerder in gang is gezet. Maar de ontwikkelingen lopen waarschijnlijk niet toevallig parallel en we tekenden ook op dat het VSD-beleid wel vaak ondersteunend werkt, of de functie van katalysator vervult - het maakt initiatieven mogelijk waar voorheen minder ruimte voor was -, of dat het de boodschap bekrachtigt die de organisaties zelf al in hun communicatie uitdragen - meer inzetten op eigen kracht. Het VSD-beleid staat ook niet op zichzelf. Min of meer gelijktijdig doen ook andere beleidsveranderingen hun invloed gelden, zoals het gebiedsgerichte werken, 'De Kracht van Oost', de transities in de zorg (van AWBZ naar Wmo) en Welzijn Nieuwe Stijl.

Incompleet beeld

Daarbij gaven respondenten aan dat het wat vroeg is om al van effecten te kunnen spreken. Daar zijn we ons van meet af aan van bewust geweest: het is nog te vroeg om hard de maatschappelijke effecten in kaart te brengen. Daarbij komt dat we in verband met de korte tijd die voor het onderzoek beschikbaar was, en de noodgedwongen selectieve keuze van betrokken organisaties, gebruikersgroepen en initiatieven, geen 100% volledig en representatief totaalbeeld van de ontwikkelingen in het stadsdeel kunnen opstellen. Wat er moeizaam verloopt, wat misschien zelfs niet van de grond komt of sneuvelt, weten we niet. Ook kunnen we niet aangeven hoe de huidige ontwikkelingen in Oost zich verhouden tot vroegere tijden en tot andere delen van de stad. Deze rapportage is daarmee als het ware een eenmalig *snap shot* van wat er in Oost rond de versterking van het sociaal domein speelt. En dat beeld is ook nog eens flink bewogen, want de dynamiek die we tegenkwamen is, zoals gezegd, enorm. Ook dat past overigens bij een maatschappelijke ontwikkeling die meer vanaf de basis werkt en waarbij er sprake is van een veenlaag met talloze initiatieven waarop duizend bloemen bloeien.

6.2 Ontwikkeling civil society

De civil society bestaat en verschilt per buurt

We kunnen vaststellen dat de civil society in Amsterdam Oost bestaat en zich bovendien nog verder aan het ontwikkelen is. Maar wat zich voordoet is per wijk en buurt, en zelfs per straat, zeer verschillend.

Zo bestaat in **IJburg** een unieke situatie, omdat alles daar nieuw is. Hier hebben de traditionele welzijnsorganisaties zich nooit echt heel stevig gevestigd, moest alles van de grond af worden opgebouwd, en gingen buurtgenoten voor het eerst verbinding met elkaar aan. Een gunstig uitgangspunt voor een frisse nieuwe start.

De **Indische Buurt**, ooit een buurt in slechte staat, heeft een enorme impuls gekregen en dat bleek een gunstige voedingsbodem voor heel veel initiatieven.

Noot 19 Op basis van een inventarisatie van diverse initiatieven in Nederland (voor/met het ministerie van VWS) noemden we deze beweging eerder 'Nabuuerschap 2.0' (zie Nabuuerschap 2.0. Informele zorg- en dienstverlening in de buurt. Wmo in de buurt, DSP-groep, 1 oktober 2012).

Voor de **Transvaalbuurt** – net als de Indische buurt een wijkaanpak-wijk - was al voor het van kracht worden van het VSD-beleid extra bewonersbudget beschikbaar, wat nieuwe ontwikkelingen en extra activiteiten mogelijk maakte.

Ook verschillen de wijken en buurten in sociale en ruimtelijke structuur, wat meer, minder of andere initiatieven voortbrengt. **IJburg** kent bijvoorbeeld een relatief groot aandeel bewoners met een huurachterstand en relatief veel mensen met een beperking. In het **Oostelijk Havengebied** is de sociale samenhang gering, terwijl die in **Watergraafsmeer** juist relatief sterk te noemen valt. In de **Transvaalbuurt** wonen veel actieve kunstenaars en **Amsteldorp** kent een relatief oude bewonersgroep. Al deze verschillen vinden hun weerslag in de initiatieven die uit de buurt voortkomen en dat geldt daarmee ook voor de **Oosterparkbuurt**, **Tsaar Peterbuurt** en de **Weesperzijdestrook**.

Waardevolle nieuwe initiatieven

Een ontwikkeling als in de Meevaart gaande is, is buitengewoon waardevol. Dat past niet zomaar in de oude systeemwereld van stadsdeel, maar des te beter in het nieuwe VSD-beleid. Het is dan ook belangrijk dat het stadsdeel dit experiment met de Meevaart is aangegaan. De Meevaart heeft op dit moment nog een bestuur van zeer ervaren, door de wol geverfde (grotendeels vrijwillige) professionals. De vele kleine initiatieven die van onervaren buurtbewoners komen, dienen echter ook gekoesterd te worden. Zoals rond de ontwikkelingen van het Mariotplein blijkt - waar buurt- en pleinbewoners zelf de speeltuin overnamen en nu succesvol runnen - kunnen kleine initiatieven tot een veel bredere ontwikkeling aanleiding geven. Meer dan eens constateerden wij een positief besmettingseffect.

Het nieuwe faciliteren

In de gesprekken kwam duidelijk naar voren dat het stadsdeel een meer faciliterende en ondersteunende rol heeft gekregen. Het stadsdeel neemt initiatieven niet meer - of veel minder - over en het geeft ruimte aan voorstellen 'van onderop'. In die ondersteunende rol past ook de functie van de participatiemakelaar, die over het algemeen zeer gewaardeerd wordt. Deze persoon kent de wegen binnen het stadsdeel, kan initiatieven ondersteunen en kan verbindingen leggen. Het wegvallen van de marktmeester op IJburg wordt in dat verband alom betreurd. Hij had een enorm stimulerende en verbindende rol, die nu wordt gemist.

Ook organisaties als Civic, ViiA en Dynamo geven aan faciliterend en volgens de uitgangspunten van Welzijn Nieuwe Stijl te werken. Civic en ViiA voelen zich door het VSD-beleid in hun oorspronkelijke werkwijze gesterkt en voor de medewerkers van Dynamo is deze manier van werken nieuw.

We werden er meer dan eens op gewezen dat voor die kleine nieuwe initiatieven de opdracht om met een doelgericht plan te komen en voor de aanvraag van financiële ondersteuning de benodigde wegen te bewandelen en formuleren in te vullen een struikelblok kan zijn. Dit vormt een aandachtspunt. Het zou zonde zijn als gemotiveerde buurtbewoners om die reden zouden afhaken en mooie initiatieven in de kiem zouden worden gesmoord. We adviseren om blijvend aandacht te hebben voor goede, laagdrempelige informatie, waarbij het inzetten van de media niet geschuwd moet worden. De subsidieaanvragen onder € 5.000 zijn al zijn al zonder al te veel bureaucratische

plichtplegingen aan te vragen. Gaat het om meer geld dan mag volgens ons best hard gelden 'voor wat (€€), hoort wat!'. Toch hoorden we in de buurten en wijken opvallend veel geklaag over de moeite die het kost om tot een gehonoreerde subsidieaanvraag te komen, terwijl bij het stadsdeel de overheersende mening was dat het toch allemaal een stuk makkelijker en gestroomlijnder is geworden. Het zou goed zijn om eens in heel open gesprekken met elkaar uit te zoeken waar dit verschil in perceptie nou vandaan komt.

Beleid voor wederkerigheid

Zoals 'voor wat hoort wat' de ene kant op geldt, geldt het ook de andere kant op. Initiatieven die een relatief groot budget ontvangen, moeten zich hiervoor verantwoorden, maar vrijwilligers die zich voor het stadsdeel inzetten, bijvoorbeeld om goede initiatieven toe te lichten, willen hier soms ook iets voor terug. Zoals mantelzorgers door familie of vrienden overvraagd kunnen worden, kunnen vrijwilligers ook door de buurt of het stadsdeel worden overvraagd. Vrijwilligers die zich meer dan dertig uur per week inzetten voor de goede zaak, zijn geen uitzondering en met de toename van het aantal kwetsbare bewoners en de bezuinigingen van overheden in het vooruitzicht, zijn overspannen vrijwilligers geen ondenkbaar scenario. Met het oog op duurzame vrijwillige inzet, lijkt het organiseren van voldoende wederkerigheid een belangrijk aandachtspunt.

Accepteer falen

In een benadering waarin duizend bloemen mogen bloeien, zijn niet alle bloemen even sterk en wordt er ook wel eens een verdrukt. De grote openheid voor initiatieven uit de buurt brengt onvermijdelijk met zich mee dat niet alles levensvatbaar blijkt te zijn. Dat kan op zich geen reden zijn om initiatieven – mits zij aan de basisvoorwaarden voldoen – geen kans te bieden. Accepteer dus dat activiteiten soms mislukken en enkele initiatieven uiteindelijk onvoldoende blijken te worden gedragen. Zoals ook de medewerkers van het stadsdeel in hun nieuwe rol moeten groeien, geldt dat ook voor de buurtbewoners die misschien nog nooit een subsidieformulier hebben ingevuld, of in een bestuur hebben zitting genomen. Het voorbeeld rond het Mariotteplein laat zien hoe aanvankelijk bescheiden initiatieven met kleine impulsen groot kunnen groeien.

Samenvattend ...

concluderen we dat er een kansrijke beweging gaande is die zich voort zal zetten als daarvoor blijvend ruimte wordt geschapen. Of zoals een buurtbewoner zei: 'Het is belangrijk dat de gemeente goed blijft luisteren, de behoefte bij de bewoners 'verstaat' en mee denkt met de buurt'. Daar past een overheid bij die 'zorgt dat' en ook een terughoudende maar faciliterende overheid die de verschillen per buurt als uitgangspunt neemt. Daarbij moet iedereen zich bewust zijn dat waar duizend bloemen bloeien er ook bloemen verwelken en knakken.

6.3 Versterking vangnet

Vrijwillig vangnet ontstaat niet vanzelf

Zo veel voorbeelden als we tegenkwamen van initiatieven die de civil society versterken, zo beperkt is onze blik op initiatieven en activiteiten van bewoners van het stadsdeel, die bijdragen aan de versterking van het vangnet voor kwetsbare buurtbewoners. Dit is mogelijk een gevolg van de selectie die we maakten, maar het kan ook verband houden met iets anders. Initiatieven die als doel hebben kwetsbare buurtbewoners te ondersteunen vragen nu eenmaal om een ander soort inzet dan initiatieven waarin (ook) de eigen behoeften en de eigen leefwereld centraal staan. En

deze laatste initiatieven lijken weer nauwelijks kwetsbare bewoners aan te trekken. Dit is dus wel een aandachtspunt. Het idee dat de civil society bij kan dragen aan het dichten van het vangnet, is mooi en op termijn wellicht haalbaar, maar deze omslag vergt tijd.

Voor mensen met beperkingen en kwetsbare mensen is er natuurlijk ondersteuning vanuit de gevestigde instellingen beschikbaar. Ook vanuit het georganiseerde vrijwilligerswerk wordt zeker ondersteuning geboden. ViiA heeft bijvoorbeeld een poule van tweehonderd vrijwilligers die zich op IJburg inzetten voor ondersteuning van mensen met een beperking. ViiA zal het werkgebied in de toekomst vergroten naar meer wijken in Oost. Ook een semiprofessionele organisatie als Prisma werkt met een enorme poule vrijwilligers die zich inzetten voor de integratie van mensen met een verstandelijke beperking binnen reguliere voorzieningen.

In deze gevallen gaat het echter om bekende (geïndiceerde) personen met een beperking, of met bijvoorbeeld schuldenproblematiek. Diverse respondenten gaven aan dat het op het spoor komen van (nog) niet bekende problematiek onder stadsdeelbewoners veel lastiger is. Hier bestaan wel zorgen over, want hoe krijg je een goed - of een beter - zicht op wat (nog) niet bekend en zichtbaar is, of op mensen die liever zorg, ondersteuning en dienstverlening mijden?

De ondersteuning van mensen met beperkingen en kwetsbare mensen wordt bovendien in belangrijke mate geboden door (min of meer) professionele organisaties.

Vanuit de buurt zagen we op dit terrein minder initiatieven. Amsteldorp Actief is expliciet gericht op kwetsbare buurtgenoten, en andere voorbeelden zijn het initiatief MyCoach en Stichting de Kat. MyCoach is gericht op het voorkomen van uitval van scholieren en Stichting de Kat draagt met taallessen bij aan het versterken van de zelfredzaamheid van allochtone vrouwen.

Sterker vangnet voor grotere groep kwetsbare burgers

Zorgwekkend is dat de kwetsbare groep zich uit lijkt te breiden en zwaarder zorgbehoevend lijkt te worden. Door de crisis verkeren meer mensen in financiële problemen (waaruit weer andere problemen kunnen voortkomen), door onder andere de extramuralisering van de zorg en het verhogen van de intramurale drempels, moeten meer mensen met een beperking het in de wijk zelf zien te redden, en door de decentralisatie van de AWBZ zullen meer 'zwaardere' zorgbehoevenden minder of andere zorg gaan krijgen. Een belangrijke zorggroep wordt straks formeel niet meer als cliënt gezien, maar als gewone bewoner. De kans dat zij uit zichzelf binnen de civil society van zich zullen laten horen en mee gaan doen in de reguliere activiteiten is gering. Dit ook omdat bij veel van hen sprake is van vraagverlegenheid: het is leuker en makkelijker om te geven dan om iets te vragen of te krijgen.

Risico's van 'doelgroep-denken'

Naast de bekende kwetsbare doelgroepen zijn er dus allerlei personen die in een kwetsbare situatie verkeren of dreigen te raken en niet bekend zijn. Uit de gevoerde gesprekken concluderen we dat in de zorg voor - en de ondersteuning van - kwetsbare mensen een andere denk- en werkwijze nodig is. Terecht wees een van de respondenten op het vage begrip 'kwetsbaar'. Dat lijkt te verwijzen naar een ideaaltype, alsof er een prototype kwetsbare mens bestaat. Dat is niet zo, iedereen is kwetsbaar op zijn of haar eigen manier en iedereen kan daar wel of niet op eigen kracht mee om gaan. Een nieuwe aanpak is nodig, waarin afgestapt wordt van het traditionele denken in ideaaltypische doelgroepen, en waarbij er meer oog is voor individuele problematiek.

Het 'doelgroep-denken' gaat voorbij aan de onderlinge verschillen tussen mensen, waardoor:

- enerzijds mensen ten onrechte als kwetsbaar worden bestempeld en dan ook gelijk gezien worden als totaal hulpbehoevend, terwijl zij zelf graag iets willen betekenen en veel willen en kunnen bieden aan anderen. Ook mensen die zwaar beperkt zijn, kunnen en willen vaak best iets 'geven'. Dat je als boekhouder met je lichamelijke beperking in een rolstoel zit, houdt nog niet in dat je helemaal niks kunt. De boekhouding en schuldsanering van de buurman kun je er best bij hebben en dat geeft ook voldoening en betekenis;
- anderzijds mensen niet geholpen worden, omdat ze niet in de gedefinieerde doelgroepen vallen. Daarvoor moet een signaleringssysteem in het leven worden geroepen. Voor curatieve, maar ook voor preventieve zorg. Daarvoor is creativiteit nodig en een gerichtheid op de leefwereld van bewoners (in plaats van op de systeemwereld van het traditionele denken). Denk hierbij bijvoorbeeld aan de vraag hoe 'nieuwe schulden problematiek' gesignaleerd kan worden. De problematiek van heel gemiddelde gezinnen (vaak ZZP) die in deze tijden opeens zonder werk komen, met te hoge schuldenlasten (hypothek) zitten en daardoor in een sociale vervalspiraal terecht komen.

Preventie en signalering

Wezenlijk onderdeel van het vangnet is preventie en signalering. Bij Civic vernamen we dat op het professionele vlak zoveel gevraagd gaat worden, dat men vreest dat preventie erbij in zal schieten. Het gevolg zal zijn dat het beroep op de curatieve zorg nog meer zal toenemen en het vangnet nog meer belast zal worden – en om in de beeldspraak te blijven: er grote scheuren zullen ontstaan waar hele groepen door kunnen zakken. De inzet op het versterken van de onderlinge samenwerking via buurtteams moet dit helpen voorkomen. Behalve via het professionele welzijnswerk (participatiemedewerkers, maatschappelijk werksters, e.a.), kunnen signalen worden opgepakt en doorgeleid door de eerstelijns gezondheidszorg, door scholen en door woningcorporaties, maar ook door georganiseerde en individuele buurtbewoners: de civil society. Zij bereiken vaak mensen die door professionele welzijnsinstellingen niet worden bereikt. Amsteldorp Actief geeft een prachtig voorbeeld hoe het opknappen van tuinen leidde tot het opsporen van eenzaamheid.

Wat betreft de actie die vervolgens ondernomen moet worden, lopen de mogelijkheden van professionele en vrijwilligersorganisaties uiteraard uiteen. Afhankelijk van de vraag of de behoefte kan informele of formele (deskundige) inzet vereist zijn. In Amsteldorp Actief dragen deelnemers actief bij aan de ondersteuning van kwetsbare mensen, maar kan dat maar tot op zeker niveau. Het is daarom wenselijk dat de afstemming en de samenwerking tussen vrijwilligersgroepen en professionele instellingen verder vorm krijgt.

Versterk de link tussen informele en formele zorg

De link tussen de informele zorg - mantelzorg, vrijwillige inzet, buurt- en burenhulp - en de formele professionele zorg zal naar verwachting de grootste uitdaging voor de komende jaren gaan vormen. Voor vrijwilligers is het, om ook op de lange termijn een aandeel te blijven leveren, belangrijk dat het eenvoudig is om een beroep te doen op professionele ondersteuning. Het Burennetwerk dat in Amsterdam is ontstaan, is hier een goed voorbeeld van. Er zijn nu eenmaal problemen die zo complex zijn - of gaandeweg zo complex worden - dat je ze niet meer aan vrijwilligers kunt en wilt overlaten. Iedereen kan boodschappen doen voor een buurman met

beperkingen. Iedereen kan een eenzame buurvrouw gezelschap houden of vragen weer 'mee te doen'. Maar als die buurman zwaar dement wordt, de buurvrouw psychiatrisch en verslaafd blijkt, dan wordt het toch een verhaal waar de formele en professionele zorg aan de slag moet. Hierbij zijn de demente buurman en de psychiatrische en verslaafde buurvrouw natuurlijk slechts voorbeelden. Hetzelfde geldt voor problemen met jongeren (van informele ondersteuning en advies tot professionele jeugdhulp/jeugdzorg), voor woon/burenoverlast (van informeel bemiddelen tot stevig politie ingrijpen), schuldproblematiek (van even bijspringen tot professionele schuldhulpverlening) en nog veel meer terreinen.

Om de link tussen informele en formele zorg te versterken, bevelen wij aan dat het stadsdeel bepaalde initiatieven voorrang geeft in ondersteuning, facilitering en subsidieverlening. Namelijk:

- buurtinitiatieven die een rol vervullen in de (preventieve) signalering;
- experimenten en initiatieven waarbij informele en formele zorg beter afgestemd en aan elkaar gelinkt wordt.

Zware informele zorg als aandachtspunt

Als over het vangnet gesproken wordt, gaat het vaak over zwaardere zorg die vooral door professionele instellingen wordt opgepakt (samen met hun vrijwilligerspoule). Toch moet ook de zwaardere informele zorg niet vergeten worden. Zo geeft bijvoorbeeld globaal 15% van de volwassen Nederlanders langdurig en/of intensief mantelzorg (meer dan drie maanden achter elkaar en/of meer dan acht uur per week). Daarbij gaat het meestal om eerstegraads bloedverwanten (ouders/kinderen), maar minder bekend is dat er ook een grote groep langdurige en/of intensieve helpers is (een 5% van de bevolking) die zorg geeft aan een vriend, kennis, buur of collega, of aan tweede- of derdegraads familielid zoals een grootouder, een neef/nicht of een oom/tante.

Als we indicatief deze landelijke cijfers op Oost (122.847 inwoners) van toepassing verklaren, zou het dan alleen al bij de mantelzorg gaan om een kleine 20.000 intensief mantelzorg verlenende vrijwilligers in Oost waarvan ongeveer 6.000 geen eerstegraads bloedverwant is²⁰. En dan beperken we ons alleen tot de 'echte (mantel)zorg' terwijl de informele zorg in het sociaal domein een veel omvangrijker terrein is. De rol van het stadsdeel is hier belangrijk en daarbij gaat het er in alle gevallen om dat dit deel van het vangnet kan blijven bestaan: dat mantelzorgers niet omvallen met enorme financiële en maatschappelijke kosten als gevolg²¹, dat schulden bij gezinnen niet uit de hand lopen en dat jongeren niet ontsporen zodat zware jeugdzorg arrangementen noodzakelijk worden. Ook voor de zwaardere informele zorg is de link tussen informele en formele zorg van cruciaal belang.

Ontmoeting als vindplaats

Noot 20 Getallen voor Nederland: Oudijk D, De Boer A, Woittiez I, Timmermans J, De Klerk M. Mantelzorg uit de doeken. Een actueel beeld van het aantal mantelzorgers. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP)2010 en lopend onderzoek van Movisie en DSP-groep naar zwaardere informele zorg in Nederland. Natuurlijk kunnen deze landelijke gegevens niet een op een op Oost van toepassing verklaard worden. Het gaat hier om niet meer dan het geven van een hele grove indicatie van aard en omvang.

Noot 21 Voor de goede orde: het stadsdeel zet al jaren in op Mantelzorgbeleid (zie het VSD kader uitvoeringsplan en wmo uitvoeringsplan) en ook financiert het stadsdeel veel projecten op dit gebied zoals bijvoorbeeld respijtzorg, maatjes, project jonge mantelzorgers, AMWHAT, mantelzorgdagen mantelzorg lunches, mantelzorgmakelaars, dementieketen.

Als vindplaats van kwetsbare personen vervulden de buurthuizen met hun laagdrempelige inloofunctie een belangrijke rol. Nu het stadsdeel vastgoed niet meer direct subsidieert gaan veel organisaties (gedwongen) samen, is aanbod meer activiteitgericht en wordt een ruimte als de Meevaart of de Oase efficiënter benut. Dat is winst voor de civil society. Keerzijde van deze ontwikkeling is dat de vangnetfunctie die de oude buurthuizen hadden, onder druk komt te staan. Natuurlijk hebben gebouwen als de Meevaart, Kraaipan, Evenaar en de wijk servicepunten nog wel een inloofunctie, maar diverse respondenten vroegen zich af of die oude makkelijke inloofunctie niet te veel onder druk komt te staan. Er moet vooral voorkomen worden dat kwetsbare mensen tussen de wal en het schip raken. Daar past een overheid bij die 'zorgt voor'.

6.4 Alles overziende ...

..blijkt dat de **civil society** in Oost bruist en bloeit en dat het stadsdeel juist daar terughoudend kan zijn. Er op een afstand naar kan kijken en alleen moet ingrijpen als er iets faliekant fout gaat, of als er even een steuntje in de rug nodig is. Daarbij is het lastige dat er per buurt en per soort initiatief sprake kan zijn van een verschil. In de ene buurt pakken de mensen een zaak die bleef liggen wel op (van speeltuin tot schuld en zorgproblemen), in een andere buurt niet, of nog niet.

Van belang hier bij is wel om het initiatief bij (groepen) bewoners te laten. Niet langer staan bestuur en management van het stadsdeel in het midden van het heeel, maar vanaf nu staan de bewoners in het centrum.

Voor de civil society wensen we het stadsdeel dus '**veel terughoudendheid**'; beperk je tot faciliteren en het **definiëren van een echte ondergrens**: 'Wat vinden we dat echt niet (meer) kan op elk onderdeel van het sociaal domein'. Dat is bij uitstek een politieke keuze en die rol wordt lokaal weer steeds belangrijker nu het echt gaat om de vraag welke waarde je waaraan hecht en dus toedeelt: het licht van een lantaarnpaal, of de zorg voor een mantelzorger. Het zijn keuzes waarbij natuurlijk niet alleen het stadsdeel van belang is, maar ook de centrale stad en regionale, nationale en zelf Europese gremia. Het gaat hier ook om keuzes en een aanpak die – zo bleek uit diverse discussies die we met mensen in Oost hadden – op de werkvloer in de buurt zelden in strakke regels te vatten zijn: waar stap je wel in, waar blijf je terughoudend, wat kan nog wel, wat kan echt niet meer? Meer helderheid kan hier eigenlijk alleen maar verkregen worden door dit soort vragen met elkaar te bediscussiëren en zo al werkende weg tot een consensus te komen.

Met de ondergrens is tevens de hoogte van een **vangnet** gegeven per onderdeel van het sociaal domein. Het stadsdeel heeft een belangrijke rol bij het beantwoorden van de vraag waar – welk sociaal domein - en in welke mate er sprake moet zijn van een vangnet. Dat betekent nog niet dat het stadsdeel al het werk alleen moet doen er zijn genoeg anderen: de scholen voor jeugd, de eerste lijn van huisarts en thuiszorg tot praktijkbegeleider en de GGD voor de zorg, de woningcorporaties voor schuldproblematiek en overlast en niet te vergeten ook de burgers en ondernemers die vooral aan de signalerende kant heel veel kunnen doen en vaak aan de curatieve kant gewoon al veel doen.

Bijlage 1 Verantwoording onderzoek

B1 Selectie van organisaties en initiatieven voor interviews en casuïstiek

Het onderzoek is gestart met twee groepsgesprekken met stadsdeelmedewerkers. Een groepsgesprek met programmamanagers, beleidsmedewerkers en subsidiebeoordelaars en een groepsgesprek met gebiedsgerichte medewerkers en participatiemakelaars. De selectie en uitnodiging van de deelnemers is door de opdrachtgever ter hand genomen.

Voor de selectie van organisaties die we in het onderzoek wilden, betrekken is bij het stadsdeel een lijst van gesubsidieerde organisaties opgevraagd. Op grond van de informatie die de onderzoekers over de organisaties op internet aantreffen, op grond van eigen kennis van het sociaal domein in Oost, aangevuld met suggesties van de opdrachtgever in het voorbereidende gesprek is een eerste selectie gemaakt met mogelijke respondent-organisaties.

Deze lijst is - via de opdrachtgever - aan diverse medewerkers van het stadsdeel voorgelegd met het verzoek enige aanvullende informatie te geven en aan te geven of de organisatie een geschikte kandidaat zouden zijn. Ook niet door ons geselecteerde organisaties konden worden toegevoegd. Organisaties of initiatiefgroepen die recent in lastige (subsidie)onderhandelingen met het stadsdeel verwickeld waren, werden op dit moment minder geschikt gevonden om in het onderzoek te betrekken.

De lijst werd tot slot aangevuld met suggesties voor interessante kandidaten die in de beide groepsgesprekken met de stadsdeelmedewerkers naar voren kwamen.

Uit de verzamelde informatie heeft DSP-groep een concreet voorstel gededuceerd dat opnieuw aan de opdrachtgever is voorgelegd. Na nog een nieuwe check door enkele beleidsmedewerkers is daar de uiteindelijke selectie uit voortgekomen. Hierin is zo veel mogelijke ruimtelijke spreiding over de wijken nagestreefd. Ook is gezocht naar spreiding over grotere en kleinere organisaties. Zowel professionele als vrijwilligersorganisaties werden geselecteerd. Tot slot is er naar gestreefd zo veel mogelijk spreiding over de themagebieden binnen het sociaal domein te verkrijgen.

Als onderzoeksmethode is, naast het bestuderen van achtergrondinformatie over het VSD-beleid, gekozen voor het houden van (groeps)interviews.

B2 Benadering respondenten

Bij alle organisaties en initiatieven die zijn benaderd voor een (groeps)interview is de vraag voorgelegd om gesprekken te kunnen voeren met meerdere personen met een verschillende positie. Bij voorkeur werden gecombineerde gesprekken gevoerd met iemand uit het management (professionele organisaties) of een beheerder of iemand uit het bestuur (vrijwilligersorganisaties), samen met een of meer uitvoerende medewerkers die de contacten in de wijk hebben of deelnemers aan een initiatief. Bij de grotere professionele organisaties werden uiteraard wat

andere combinaties gemaakt dan bij de kleine vrijwilligersorganisaties. Bij de laatste probeerden we in elk geval zowel de initiatiefnemers als de uitvoerders en gebruikers te betrekken. Soms werden gecombineerde interviews gehouden, soms verschillende afzonderlijke interviews.

Niet alle organisaties waren even goed bereikbaar. Sommige buurtinitiatieven zijn (in eerste instantie) alleen bereikbaar via een contactformulier op de website, of via een emailadres. Ook is het nog wel eens lastig om de juiste persoon te vinden, omdat contactgegevens niet op persoonsnaam staan. De bereikbaarheid is vaak niet continue, waardoor er nogal wat tijd overheen bleek te gaan voor contact gelegd kon worden en het tot een concrete afspraak kon komen. Verschillende organisaties bleken druk bezig te zijn met een verhuizing, met reorganisatie, etc. wat het plannen van afspraken ook niet vergemakkelijkte.

De beschikbare tijd voor het onderzoek was beperkt - ongeveer twee maanden - waardoor uiteindelijk enkele van de geselecteerde organisaties en initiatiefnemers niet in het onderzoek betrokken zijn. Het lukte niet om met hen tot een concrete afspraak te komen.

Los van dit bereikbaarheidsprobleem was er over het algemeen veel bereidheid, zowel bij de professionele als bij de vrijwilligersorganisaties, om aan een interview deel te nemen. De gesprekken waren geanimeerd en informatief.

Terwijl we in de interviews die ons informatie moesten verschaffen over de ontwikkelingen in het sociaal domein in Oost vooral focusten op de ontwikkelingen in de civil society en in het vangnet voor kwetsbare mensen en de rol van de organisatie daarin, zijn we in de interviews rond de geselecteerde casussen veel meer op de inhoud van de projecten en activiteiten zelf ingegaan. Ook hier spraken we met betrokkenen in verschillende posities.

Bijlage 2 Respondenten

Stadsdeel Oost

- 1 Jette Bolle – programmamanager Wmo en Armoede (contactpersoon DSP-groep – Stadsdeel Oost)
- 2 Els Meines - bestuursadviseur en programmamanager Jeugd (JOOST)
- 3 Gijsbert van de Lagemaat - beleidsmedewerker sociaal domein
- 4 Ellen Mulder - beleidsmedewerker Jeugd
- 5 Dianne Geerds – beleidsmedewerker maatschappelijke ontwikkeling
- 6 Johanna Lagarde – projectleider maatschappelijke ontwikkeling
- 7 Laila Azzouz – beleidsmedewerker sociaal domein (Indische Buurt)
- 8 Simone Lamme – beleidsmedewerker inburgering participatie en anti-discriminatie
- 9 Lieke Thesing - wethouder Sociaal Domein en Vastgoed
- 10 Annet Doesburg - directeur bedrijfsvoering
- 11 Brenda Hunt - gebiedsmanager Oostelijk Havengebied
- 12 Pieter Klapwijk - gebiedsmanager Oud-Oost
- 13 Broer Soolsman - participatiemakelaar Watergraafsmeer
- 14 Maureen Linthout - gebiedsmanager IJburg

Civic

- 15 Bertine Spijkers – uitvoeringsmanager Civic
- 16 Marie-Louise Drost – teamleider participatie
- 17 Demet Akpinar - participatiemakelaar kwetsbare personen
- 18 Annemiek Kroone – maatschappelijk werk / ouderenondersteuning

Dynamo

- 19 Gury Douwma - directeur
- 20 Joke Raak – gebiedsteamleider
- 21 Evelyn van Kleef - gebiedsteamleider

Stichting ViiA

- 22 Nynke Ypenga – directeur

IJburg College

- 23 Nico Moen – schoolleider bedrijfsvoering & communicatie
- 24 Judith Nieuwland – coördinator kunst & cultuur

Stichting de Oase

- 25 Sylvia Schellevis – bestuurslid
- 26 Lenie Nissink – bestuurslid

Stichting Vrouwenruimte De Kat

- 27 Sylvia van Kernebeek - bestuurslid De Kat
- 28 Natasja van der Geest - penningmeester De Kat

Stichting Prisma

- 29 Karin Soeterik – projectleider

Tugela85

- 30 Noud Verhave – bestuurslid

Casuïstiek

MyCoach

- 31 Joost van Rossum – buurtbewoner / zzp-er / projectleider
- 32 Titia Sietsma – zzp-er en vrijwillig coach
- 33 Nico Vos – zzp-er en vrijwillig coach

Wibautcollege

- 34 Naomi Rijke – stage coördinator en samenwerkingspartner in MyCoach
- 35 Abdel – leerling / coachee

Speeltuin Mariotteplein

- 36 Marie-Louise Rutledge – actieve buurtbewoner / initiatiefnemer
- 37 Anneke Schepers – actieve buurtbewoner / initiatiefnemer
- 38 Gijs van Klooster – zzp-er / actieve buurtbewoner / vrijwilliger

IJburg Droomt / IJburg Doet

- 39 Stef Spigt
- 40 Linda Vosjan
- 41 Jeroen van Kemenade
- 42 Joris Vermeulen
- 43 Marga Nieuwenhuijse - directeur Stichting Omega
- 44 Janine Hogendoorn - initiatiefneemster Ring-Ring

De Meevaart

- 45 Pierre Mehlkopf – initiatiefnemer De Meevaart / bestuurder Meevaart Ontwikkelgroep
- 46 Hanne van der Kolk – zzp-er / buurtbewoner / vrijwilliger Meevaart Community

Samen Doen

- 47 Daphne Steegh

Amsteldorp Actief

48 Loes Griep – buurtbewoner / vrijwilliger (coördinator)

49 Maggie van Wouwe – buurtbewoner / vrijwilliger (coördinator)

Bijlage 3 Documenten

Stadsdeel Oost

- Kadernota Versterking Sociaal Domein, juli 2011
- Tussennota Gebiedsgerichte inzet versterking sociaal domein, september 2011
- Beleidsregels subsidie *Versterking Sociaal Domein* Stadsdeel Oost, Concept, juli 2012
- Uitvoeringsprogramma Versterking Sociaal Domein 2012 – 2014
- VSD evaluatieverslag 2012
- Programmabegroting 2012 Stadsdeel Oost
- Subsidieregister verleningen Sociaal Domein 2013
- Voortgangsverslag VSD en Monitoring subsidie
- Meerwaarde van de burgeronderneming, Stadsdeel Oost
- Uitvoeringsplan Wmo basis aanbod in Stadsdeel Oost per 2014

Uit de buurt

- Het Bod van de Indische Buurt Community voor 2013
- Meevaart of Tegenstroom, Meevaart Ontwikkel Groep, februari 2012
- Meevaart in Beweging, Kringen in het water, Meevaart Ontwikkel Groep, 2012
- Van ontwikkelgroep Naar Buurtmaatschappij, Meevaart Ontwikkel Groep, 2013